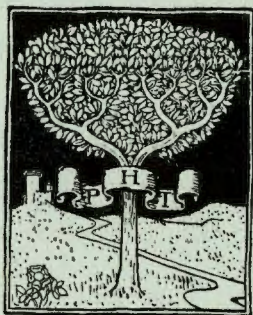

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BERTIL BROOMÉ

1960

ÅRGÅNG 58 • HÄFTE 4

INNEHÅLL

	Sid.
Recensioner (se bifogat årsregister)	177—216
Meddelande angående Personhistoriska Samfundet	216
Förkortningslista	216
Personregister	217—226

RECENSIONER

Medeltida kulturhistoria

Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid, varav tre delar tidigare anmälts (1956, s. 153 ff., och 1958, s. 158), fortsätter att utkomma i samma raska och jämna takt. Nu föreligga även band 4 (Epistolarium—Frälsebonde; 720 sp. + 8 bildsidor) och band 5 (Frälsebrev—Gästgiveri; 710 sp. + 8 bildsidor) med tryckåren 1959 och 1960.

De nya delarna ha samma karaktär som de tidigare till såväl form som innehåll. Bland artikelrubrikerna förekomma helgonnamn såsom Erik den helige, Eskil, Etheldride, Georg, Gertrud och Guðmundr inn góði Arason samt författarnamn såsom Geoffrey of Monmouth och Gerson. Liksom i tidigare band uppträda även artiklar om personhistoriskt intressanta källor, t. ex. Erikskrönikan, Eysteins jordebok, Fastebrev, Flateyjarbók, Formularbok, Frihetsvisan, Genealogier, Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum, Gilleslängder, Gísla saga Súrssonar, Gravmonument, Gröna boken och Guðmundar saga dýra. Beaktansvärda för personhistorikern äro också sådana artiklar som Fabrica, Fadder, Finnmark, Fiskhandel, Fodermarsk, Fogde, Folkungar, Formynderstyre, Franciskanorden, Frankrigshandel, Friserre, Frälse, Frälsets handel, Furstliga sigill, Geistlighetens handel, Gem, Geografisk litteratur, Gera, Gilde, Gotlandshandel, Greve, Gränsförsvär och gränsbefästningar, Guldsmeder, Gunnar Gröpa, Gård och Gældker. Uppräkningen kan endast antyda de nyutkomna delarnas rika innehåll.

Hans Gillingstam.

Från 1600-talets Norrköping

Holmens bruks energiske arkivarie Björn Helmfrid har 1959 publicerat ett nytt arbete »*De på Stenhuset*». *Studier från Holmens bruks första storhetstid tillägnade Christian von Sydow 5/6 1959 av Holmens bruks och fabriks aktiebolag* (tryckort Norrköping, 224 s.).

Volymen består av några viktiga uppsatser kring särskilda problem i Holmens bruks historia. I det första kapitlet behandlar förf. spørgsmålet när bruket grundades. Årtalet sätts till 1609 och avsnittet är intressant bl. a. genom den ingående belysning det skänker åt hertig Johans och hans näraste mäns energiska insatser i samband med vapenfaktoriets tillkomst.

Nästa avsnitt är betitlat »Anlade Louis De Geer mässingsbruket i Norrköping?» I tidigare litteratur, t. ex. E. W. Dahlgrens stora De Geermonografi, har frågan i allmänhet tveklöst besvarats jakande och som grundläggningsår har som regel angetts 1627. Förf. visar nu upp, bl. a. på grundval av några notiser i 1623 års öresundstullsräkenskaper, att mässingsbruket

sannolikt grundades 1622 eller 1623 med Wellam de Besche som teknisk skapare och Louis De Geer som antaglig finansiär antingen direkt eller via Svenska Handelskompaniet.

Ett omfattande kapitel ägnar förf. åt en analys av krisen vid De Geerverken 1645—57. Ehuru uppgiften närmast varit av ekonomisk-historisk art, lämnas här åtskilliga värdefulla bidrag till ökande av vårt personhistoriska vetande. Vår kunskap vidgas sålunda om Louis De Geer, hans son Laurens De Geer och hans måg Adrian Trip. Men också ett stort antal personer som haft mer eller mindre viktiga uppgifter vid Norrköpingsverken passera revy, ofta med ganska skarpa konturer tecknade av förf., t. ex. Henrik De Try och Mattias von der Weiden. Helmfrid gör sig vidare mödan att försöka identifiera personalen överhuvudtaget vid de olika Norrköpingsverken, en uppgift som erbjuder intrikata svårigheter redan i fråga om fastställandet av vederbörandes nationalitet. Man måste beklaga, att de omfattande personhistoriska notiserna ej kunna utnyttjas lättare genom ett personregister.

Det sista kapitlet har författats av Helmfrid tillsammans med Birgit Gejvall och behandlar Louis De Geers numera försvunna stenhus på Saltängen i Norrköping.

B. Bé.

Olof von Dalin

I sitt arbete *Dalinbilden i porträttkonsten och i den litterära traditionen* (Göteborg 1959, 182 s.), vilket publicerats i Göteborgs Kungl. vetenskaps- och vitterhetssamhälles handlingar (Sjätte följdén ser. A, band 6, n:o 6), har Thelma Hanson på ett intresseväckande och fruktbart sätt granskat de relativt talrika porträtt av Olof von Dalin, som bevarats åt eftervärlden, och sammanställt deras vittnesbörd med samtida omdömen. Mot denna bakgrund har hon sedan givit en kritisk och värdefull historiografisk översikt förd fram till nutiden av den följande, under olika tider skiftande Dalinuppfattningen.

Författarinnan behandlar det kända Gripsholmsporträttet, i vilket man särskilt tyckt sig känna igen »den skarpsynte, en smula överlägset roade sedekritikern som talar i Argus», Johan Henrik Scheffels karaktärsporträtt och även ett nyfunnet porträtt, som tillvaratagits på en gammal släktgård i Visby, och av förf. attribueras till Lorens Pasch d. ä., vilken skulle ha kunnat måla det efter en pastell av Gustaf Lundberg som förebild. Hon berör några bevarade silhuetter och tecknar initierat den stilhistoriska bakgrunden till P.-H. L'Archevêques klassicerande men intima och vackra porträttbyst av Dalin, till J. T. Sergels kraftfulla och summariska porträttmedaljong och till Daniel och Carl Gustaf Fehrman's medaljbilder och kommer i sammanhanget även in på minneskulten i sällskapet Utile Dulci. På enahanda sätt redogör hon för Fredrik Akrels och Jacob Gillbergs gravyrer. Gemensamt för dessa och för porträtten från Dalins egen tid är »intrycket av de ovanliga långlagda dragen och den mogna levande intelligensen». Denna uppfattning går ännu igen i bilden på Olof Ahlbergs minnessten, som sommaren 1957 restes vid Vinbergs kyrka i Halland, Dalins födelseort.

Den litterära traditionens Dalinuppfattning avspeglar, som författarinnan framhåller, på ett slående sätt »både de stora litterära periodernas allmän-

na program och de enskilda bedömarnas personliga inriktning». Hon finner därutöver, att ett drag av fri konstruktion mångt sig in i traditionsbildningen. Dalin har nedvärderats som författare och betecknats som en »ytlig och servil natur» och ansetts vara en kall och gåtfull personlighet. Det går en linje här från Kellgren, Leopold, L. Hammarsköld, Levertin, Lamm och Schück fram till L. Breitholtz. En motsatt mera uppskattande uppfattning återfinnes hos Atterbom, Warburg och Otto Sylwan. Författarinnan anknyter närmast till den sistnämnde, då hon pläderar för en mera positiv och nyanserad värdering av Dalins författarskap och personlighet.

Carl Gustaf Tessin har i sin Åkerödagbok tecknat ett berömt porträtt av Dalin, vilket delvis lämnat stoff till ovannämnda ofördelaktiga omdömen. Författarinnan visar övertygande, bl. a. genom att utnyttja en karakteristik, som lämnats av Carl Fredrik Scheffer, Olof Celsius' äminnelsetal i vetenskapsakademien 1764 och ett tal av kronprins Gustav från 1769, som visserligen ej blev hållet men finnes bevarat i koncept bland de gustavianska papperen i Uppsala universitetsbibliotek, att man alltför mycket renodlat vissa ofördelaktiga drag i Tessins Dalinporträtt men förbisett de mera positiva omdömen om Dalin, som också förekomma. I anknytning till Sten Carlssons och Tom Söderbergs arbeten om ståndscirkulationen och ståndssamhället påvisar författarinnan, huru anakronistisk uppfattningen av Dalin som en uppkomling är: »Den typiska linjen bonde-präst-högre ämbetsman gäller strikt i Dalins fall.» Utnämningarna till kansliråd och hovkansler fick Dalin först sent med författarskapet och uppdraget att vara kronprinsens lärare som de avgörande meriterna. Beträffande den känslökyla, som man ansett utmärkande för Dalin, framhåller författarinnan skäl, som tala här emot, och beklagar, att så många rent personliga dokument blivit brända eller förstörda bl. a. på grund av Dalins engagemang i det politiska makt-spelet. Hon konstaterar, att »en allsidigare konkret kännedom om Dalins mångskiftande författarskap är en nödvändig förutsättning för att modernt psykologiska metoder skall kunna tillämpas vid en mera inträngande bedömning av personligheten». En förträfflig inledning härtill har hon lämnat oss i sitt arbete, till vars fina detaljer t. ex. hör hennes iakttagelse av det paradoxala sambandet mellan Dalins talhämning och hans säkra öra för språket eller hennes påvisande av Dalins medvetna inriktning såsom författare på den mottagande parten och därav mångskiftande skriftställer. Hon understryker också starkt, att han i första hand kände sig kallad att bli historiker.

Konfrontationen med skilda tidars och människors omdömen om Dalin kan göra läsaren fundersam och pessimistisk beträffande våra möjligheter att överhuvudtaget nå fram till en objektiv och sann bild av våra medmänniskor. Man tycker sig bevittna ett maskspel, men känslan är tillfällig. Genom sitt verk om Dalin har Thelma Hanson, som det förefaller, med framgång visat, att det trots allt i någon mån är möjligt att ge en inträngande, fördomsfri och sann människoskildring. Det är i varje fall nöjsamt och givande att bevittna hennes genomlysning av den hävdvunna och förhärskande Dalinuppfattningen.

Arbetet, som innehåller talrika illustrationer, är försett med bild- och literaturförteckningar samt ett personregister.

Sven-G. Haverling.

Johan Gezelius i Lima

Förre lektorn fil. jubeldoktorn Birger Gezelius har i Västmanlands-Dala Nations skriftserie, 10 (1960) publicerat en uppsats *En prästman i Dalarna på 1700-talet. Magister Johan Gezelius i Lima. Släkthistoriska anteckningar* (s. 47—70).

Johan Gezelius, f. 1709, † 1767 som kyrkoherde i Lima, tillhörde den bekanta prästsläkten. Grundval för framställningen är några efterlämnade intressanta manuskript och anteckningar. I en volym, betecknad »familia Gezeliana», tillhörig förf., har Johan Gezelius infogat en självbiografi med korta notiser ur sitt liv före tillträdet av Lima pastorat 1752. Från hans verksamhet som fältpräst ingår här ett utdrag ur en journal förd under resan till och från Finland 1742. Av Gezelius' hand finnas vidare några bidrag i »Correspondence om insamling af gamla minnesmärken till Ornäs» ingående i Ornässtugans arkiv i RA. Av stort tidshistoriskt värde är slutligen Gezelius' beskrivning över Lima socken, bevarad i två handskrifter, en i Westinska samlingen i UUB och en i Engeströmska samlingen i KB.

Av förf:s rika och väldokumenterade framställning får man en god uppfattning om den lidelse som drev den nitiske Limaprästen att i den kulturellt tämligen utarmade landsändan hålla sina lärda intressen vid liv. Av intresse är att följa Gezelius' delaktighet i utformningen av den traditionella synen på Gustav Vasas flykt genom Dalarna.

B. Bé.

Gustaf Schedins visa

Lektor Bjarne Beckman har i en liten skrift med ovanstående titel (Linköping 1960, 7 s.) i viss mån vänt sig mot en i HT 1956 av Sven G. Hansson framlagd uppsats, där det hävdas att Gustaf Schedins visa, som bekant tillkommen under Dalupproret 1743, är ett grovt plagiat. Beckman förnekar ej att visan saknar karaktär av originaldikt men menar att Schedin åt sin visa lyckats förläna en sådan personlig prägel att den måste betraktas som en i och för sig aktningvärd prestation.

B. Bé.

Johan Alnanders boktryckerihistoria

År 1722 ventilerade östgöten Johan Olofsson Alnander i Uppsala en gradualavhandling »*Historiola artis typographiæ in Svecia*», ett arbete, som på sin tid väckte stort och berättigat uppseende både inom och utom Sverige som ett värdefullt bidrag till kännedomen om svensk boktryckerihistoria. Förf. var född 1694 och dog som kyrkoherde i Kimstads församling 1737. Hans son Samuel Alnander (f. 1731, † som lektor vid kadettkåren i Karlskrona 1772) lät översätta och i någon mån också bearbeta arbetet samt förde detsamma framåt i tiden till 1756. Samuel Alnanders manuskript *Försök till en historia om boktryckeri-konstens uppkomst och fortgång uti Sverige* har efter växlande öden hamnat i Uppsala universitetsbibliotek och har nu

av förste bibliotekarien docent Åke Davidsson med kommentarer och register befordrats till trycket (Malmö 1959, XIX + 106 s.).

Den lilla skriften har stort lärdomshistoriskt intresse genom att belysa hur långt man på 1700-talet nått i kunskap om ett numera självfallet vida mera genomforskat område. Det är förvånande i hur stor utsträckning de båda Alnander, far och son, lyckats insamla notiser om ämnet, och den personhistoriskt intresserade finner här ett betydande antal uppgifter om våra äldsta boktryckare, grupperade efter deras verksamhetsorter. Orienteringen underlättas genom ett register.

B. Bé.

Christopher Johan Rappes brevväxling

På bokauktion i Stockholm 1840 efter den kände storsamlaren teol. doktorn Johan Anton August Lüdeke utbjöds bland mycket annat också landshövdingen Christopher Johan Rappes brevväxling. Hur den kommit i Lüdekes ägo är och förblir väl en hemlighet liksom så många andra detaljer i våra privatarkivs öden i äldre tid. I auktionsprotokollet är som köpare antecknad Pipping, d. v. s. professorn och bibliotekarien vid Helsingfors universitetsbibliotek Fredrik Wilhelm Pipping. Köpet gjordes för universitetsbibliotekets räkning och det är där breven nu förvaras. De ha under titeln *Ur Christopher Johan Rappes brevväxling* (Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 376. Helsingfors 1960. 116 s.) publicerats av Oscar Nikula. Denne har vidare bland Historiska och litteraturhistoriska Studier (samma serie nr 365) 1958 presenterat en uppsats om *Christopher Johan Rappe och 1760—62 års riksdag*.

Rappe var född i Småland 1719 och blev efter hovrättskarriär landshövding i Åbo och Björneborgs län 1769 och dog 1776. Han är framförallt känd som en av frihetstidens ledande hattpolitiker. De publicerade breven beröra till huvudsaklig del liksom Nikulas uppsats Rappes deltagande i 1760—62 års riksdag.

B. Bé.

Pehr Kalms amerikanska resa

Arkivrådet vid riksarkivet i Helsingfors Martti Kerkkonen har publicerat ett stort arbete *Peter Kalm's North American Journey* (Hfors 1959, 260 s. = Studia Historica, 1, published by the Finnish Historical Society). Kerkkonens bok behandlar resans ideologiska bakgrund och resultat och är framför allt lärdomshistoriskt inriktad. Endast i mindre omfattning har arbetet direkt personhistoriskt intresse, även om det innehåller bidrag till t. ex. Linnés, Mårten Triewalds och Sten Carl Bielkes biografier. Uppmärksammas bör även vad förf. har att förmedla om Kalms kontakter med de svenska kolonisterna i Nordamerika (jfr om Kalm PHT 1957, s. 176).

Gustav III

Beth Hennings har i Wahlström & Widstrands serie »Ögonvittnen» publicerat en volym *Ögonvittnen om Gustav III* (Stockholm 1960, 382 s.). Hon har här sammanställt skildringar, som beröra konungens liv från vaggan och till graven, till en omväxlande och fängslande kavalkad. Volymen utgör ett slags komplement till hennes 1957 utgivna biografi över Gustav III (jfr PHT 1958, s. 177 f.). Det är en talrik och representativ skara av vittnen, som får komma till tals. Samtidigt som boken genom att alla skeden av konungens liv belyses och vittnesmålen sammanknytas av en fortlöpande kommentar kan anses vara en populär biografi över konungen presenterar den många av det gustavianska tidevarvets ledande män och kvinnor. Genom sina personliga och ofta välformulerade vittnesmål undanskymma flera av dessa stundom centralgestalten. Det är troligt att boken skulle ha vunnit i dramatisk intensitet om den vältalige aktören Gustav III själv genom sina tal och brev hade fått vittna i egen sak. Ögonvittnesberättelserna kunde även ha fördelats mindre jämnt över åren och intresset i stället mera fylligt koncentrerats kring de avgörande epokerna i konungens liv: statsvälvningen 1772 och riksdagen 1789. Man kan ej anklaga dr Hennings för att vilja dölja något av Gustav III:s problematiska natur, men genom sin genomgående välvilliga kommentar har hon i viss mån utsuddat de motsatta och oberäkneliga dragen i hans väsen. Det är säkert lättare för oss än för konungens samtida att tillfullo uppskatta hans betydelsefulla kulturella gärning och kanske även de humana och resonabla dragen hos honom. För hans samtid stod hans insats som politiker helt naturligt i förgrunden. Ur denna synpunkt synes dr Hennings ha bedömt en man som Adlerbeth alltför snävt. Denne påverkades väl som många andra av konungens tjuskraft men kände även ofta en personlig motvilja mot hans sätt att vara i allmänhet och mot vissa av hans åtgärder. Eftersom Adlerbeth genom sin karriär stod i en stor tacksamhetsskuld till Gustav III har hans kända karaktäristik av konungen på grund härav betecknats som bakdantande och ansetts vara en gärd av otacksamhet. Den torde dock ej kunna fränkännas en viss kylig objektivitet.

Många av ögonvittnesskildringarna i boken äro sedan länge bekanta men det finnes flera förut okända eller otryckta. Hovstallmästaren Muncks relation, som kastar ljus över Gustav IV Adolfs omtvistade börd, är verkligen i »sin pinsamt intima saklighet» ett unikt dokument ur såväl historisk som psykologisk synpunkt. Slutligen kan nämnas, att den läsvärda boken är vackert illustrerad med ett tiotal porträtt men saknar personregister.

Sven-G. Haverling.

Sammanvärvningen mot Gustav III

Uppsalahistorikern Anders Larson efterlämnade vid sin bortgång 1958 manuskriptet till en doktorsavhandling, som skulle ha behandlat sammansvärjningen mot Gustav III. Historiska institutionen i Uppsala har nu efter en formell överarbetning utgivit manuskriptet i offsettryck under titeln

Sammansvärjningen mot Gustav III (Uppsala 1959). Larsons uppfattning kan i huvudsak sägas vara följande. Konspirationen mot Gustav III har börjat hösten 1791. Ledare ha då varit Pechlin, Jakob von Engeström och P. Lilliehorn. De sammansvurnas motiv voro av olika slag: fruktan för statskicketts förändring i ytterligare absolutistisk riktning under den kommande riksdagen, ovilja mot närmandet till Ryssland och mot planerna på ett ingripande i Frankrike samt missnöje med 1789 års bevillning och med penningpolitiken. General Pechlins hus på Blasieholmen blev medelpunkten för den »motståndsrörelse», som redan var i verksamhet under Gävle-riksdagen jan.—febr. 1792. På grund av riksdagens oväntat stillsamma förlopp kunde man emellertid icke få någon slagkraftig motivering för ett kuppförsök. Larsons tes är, att konspirationen varit vitt förgrenad, vilket förde med sig allt större risk för avslöjande, ju längre tiden gick. Själva mordplanen kallar han det »Ribbingska projektet». Anckarström, A. L. Ribbing och C. F. Horn skulle utföra attentatet, och C. F. Ehrensvärd skulle rapportera till Lilliehorn, som var utsedd till planens »militäriske exekutor». Han ansågs kunna räkna främst på Artilleribrigaden och delvis på andra förband i huvudstaden. Kuppmännen togo också med i beräkningen, att de militära förråden i Stockholm voro dåligt bevakade. Efter konungens död skulle en nybildad konselj förmå drottningen att utfärda en kungörelse i enlighet med konspiratörernas intentioner. Redan från början misslyckades planen. Anckarströms skott blev inte omedelbart dödande, och Operans portar stängdes så snabbt, att Ehrensvärd inte hann ut för att rapportera till Lilliehorn, som ju f. ö. genom sitt varningsbrev till Gustav III ådagalade, att han förmodligen skulle ha blivit en tveksam och förvirrad militär ledare. Pechlin fick omedelbart klart för sig, att kuppen var omintetgjord och började sopa igen spåren efter sig. Polismästare Liljensparre arresterade i slutet av mars över 40 personer. Enligt Larsons uppfattning voro icke endast dessa ovedersägligen konspiratörer, utan kretsen kan gott ha vidgats upp mot 200 personer, de flesta adelsmän. Den påfallande måttfullhet, med vilken de anklagade behandlades efter Gustav III:s död, Liljensparres följ samma omställning från en energisk, slug och hård förhållningsledare till en i vissa fall nästan farbroderlig vårdare av vissa sammansvurna och framförallt den uppeendeväckande mildringen av straffen på sommaren 1792 framkallade redan hos samtiden spekulationer om att hertig Karl skulle ha varit invid i konspirationen. Förf. anser, att man f. n. får lämna frågan om hertigens roll öppen.

Larsons bok erbjuder en fascinerande läsning. Han grundar sin framställning på ett stort, både inhemskt och utländskt material, kontrollerar utgåvor mot original, då detta är möjligt, och försöker fastställa proveniensens för anonyma källor. Han har varit en energisk, skarpsinnig forskare med stor kombinationsförmåga. I Larsons metod ingår, att han drar in i undersökningen och söker värdera alla slags källor och att han anser, att en framställning, som endast tar hänsyn till s. k. officiellt material, blott måste röra sig på ytan. Under läsningen tränger sig ibland den reflexionen på läsaren, att mångt och mycket i avhandlingen bygger på berättande källor, vilkas sanningshalt är mycket svår att fastställa. Man behöver bara erinra om vittnesmålen inför Liljensparre och uppgifterna om Anckarströms person, vilka så gott som helt härstamma från tiden efter mordet och sannolikt äro

färgade. Visserligen hann aldrig förf. utföra den slutliga prövningen av källornas värde, men fråga är, om man kan nå större säkerhet i fastställandet av fakta i ett sådant händelseförlopp. Ibland framställas i arbetet såsom fakta uppgifter, som dock äro tillkomna genom kombinationer av förf. — i och för sig plausibla nog. Så är fallet t. ex. med författarskapet till den bekanta dagboken från riksdagen i Gävle, tryckt i *Hemliga Handlingar*, del 2, 1822 (Larson, s. 148). Ganska allmänt hållna tirader i den politiska visa, som tillskrives Hans Järta, får hos Larson (s. 233 ff.) tjäna som dateringsgrund. Elegant smular däremot förf. sönder det alibi, som Järta på äldre dagar sökte bygga upp åt sig vis-à-vis kungamordet. Larsons framställning av hur den unge Järta — Pechlins släkting — hört till den grupp av konspiratorer, som i attentatsögonblicket skulle omgiva konungen, verkar ganska övertygande.

Samtidigt som man djupt beklagar, att förf. icke fick tillfälle att fullborda ett verk, som skulle ha blivit ett utomordentligt värdefullt akademiskt specimen, måste man vara tacksam för att Historiska institutionen i Uppsala gjort resultaten av en så inträngande och skarpsinnig historisk forskning tillgängliga.

Torgny Höjer.

Georg Adlersparre

Georg Adlersparre har i vår historiska litteratur blivit mycket olika bedömd alltifrån de panegyriserande porträtt som framför allt inspirerats av hans son, den kände skriftställaren Carl August Adlersparre (»Albano») till 1900-talets mera kritiska värdering av hans politiska insatser och motiven till desamma. Källmaterialet till Adlersparres biografi är ej obetydligt, framför allt till följd av hans eget och den nyssnämnde sonens intresse för det adlersparreska släktarkivet. Tyvärr har detta material alltsedan slutet av 1800-talet i rätt stor utsträckning skingrats på autografauktioner. En viktig stomme av släktarkivet finnes emellertid sedan 1891 samlad framför allt i Jämtlands läns bibliotek i Östersund. Det är här Daniel Toijer hämtat materialet till sin 1960 utgivna edition av *Georg Adlersparres brev till sin hustru* (Sthlm 1960, 190 s.).¹

Brevsviten, som av utgivaren försetts med en intressant inledning och kommentar, är ej okänd för tidigare forskning. Denna har dock framför allt utnyttjat brevens ej alltför rika politiska innehåll men mindre sysselsatt sig med deras kultur- och personhistoriska upplysningar. Och det är otvivelaktigt i detta hänseende breven ha sitt största intresse. Man får här en ny sida av Georg Adlersparre, nämligen den ömme och uppoffrande maken och fadern, ständigt lika förälskad i och omtänksam om sin »söta lilla Louise». Adlersparre var 49 år gammal då han 1809 förmäldes med den 24 år yngre

¹ Det kan påpekas att på en auktion hos Bukowskis i april 1898 såldes ett brev från Georg Adlersparre till hans hustru. Något datum anges ej i auktionskatalogen. Köpare går ej att fastställa med ledning av auktionsprotokollet. Uppgiften visar att också enstaka brev från Adlersparre till hans hustru skingrats med andra delar av adlersparreska släktarkivet.

Louise Linroth, och deras äktenskap upplöstes med makens död 1835 på sitt med hustrun förvärvade Gustafsvik. En viktig del av innehålllet i breven kretsar kring livet på den värmländska egendomen. Ofta beröras byggnadsarbetena 1819—20. I övrigt finner man många intressanta upplysningar om sällskapslivet i Västergötland, där Adlersparre som landshövding i Mariestad 1810—1824 länge intog en förgrundsställning. Georg Adlersparres brev till sin hustru kunna varmt rekommenderas till alla som önska stifta närmare bekantskap med svensk kultur- och personhistoria under första hälften av 1800-talet.

Personregistret tycks av stickprov att döma ej vara alldeles komplett vare sig i fråga om namn eller sidhänvisningar.

B. Bé.

Carl XIV Johan

Med tredje delen av *Carl XIV Johan — Konungatiden* (Sthlm 1960, 685 s.) har professor Torvald Höjer fullbordat ett i sitt slag enastående biografiskt verk, som också blivit en fyllig och djupgående skildring av Sveriges historia under den förste Bernadottes regering.

Författaren bygger sin framställning på ett utomordentligt rikt och väl utnyttjat källmaterial, som han också på ett föredömligt sätt har redovisat och analyserat i översikter för hela verket och till de olika kapitlen. I första rummet har självfallet Carl Johans eget, mycket omfattande arkiv kommit till användning.

I den skickliga och målmedvetna propaganda som Carl Johan bedrev för att försvara sitt handlingssätt under krisären och befästa sin position, var det egna arkivet en viktig kraftkälla, och det är därför naturligt, att Carl Johan med sådan omsorg värdade sitt arkiv.

Huvuddelen av Carl Johans privata arkiv, däribland den betydelsefulla sviten av kopieböcker och en stor samling årsvis ordnade mottagna skrivelser, ingår i det Bernadotteska familjearkivet. Där finnas också de handlingar som härröra från den Konungens enskilda byrå som organiserades av Carl Johan samt den helt nyligen ordnade samlingen av »domänhandlingar», d. v. s. de rapporter, godshandlingar, räkenskaper m. m. som gälla förvaltningen av Carl Johans egendomar.

En mindre men betydelsefull del av Carl Johans arkiv, som vid hans frånfalle förvarades i den kungliga sängkammaren, har via utrikesdepartementet hamnat i riksarkivet och bildar där samlingen »Carl XIV Johans papper». Också i andra riksarkivets samlingar kan man påträffa handlingar härrörande från Carl Johans arkiv, sålunda finnas i Sjöholmsarkivets autografsamling åtskilliga brev — borthytta eller bortskänkta av Carl XV — som bekräfta författarens gissning om förklaringen till luckorna i familjearkivets brevsviter. I detta sammanhang kan erinras om att Carl Johans brev till drottning Désirée äro splittrade mellan familjearkivet och Eriksbergsarkivets autografsamling.

Liksom i de två föregående delarna har författaren grundligt utnyttjat det utländska källmaterialet och — givetvis med vaken kritik av diplomatrapporterna som källa — kunnat belysa Carl Johans gärning ur omvärldens synvinkel.

Trots arbetets omfattning och mångfalden av upplysande detaljer framträder med klarhet och skärpa huvudlinjerna i Carl Johans politik och grunddragen i hans personlighet.

Den franske revolutionsgeneralen på Sveriges kungatron hade förvisso en svår och ömtålig ställning inför europeisk opinion. Hans oavslåtliga strävan att höja sitt eget och dynastiens anseende och nå en erkänd plats i den europeiska furstesocieteten belyses särskilt i författarens ingående och höginressanta skildring av kronprins Oscars giftermålsfråga. Det Leuchtenbergiska giftermålet som ofta framställts nära nog som en *déconfiture* blev inte minst genom det lilla furstehusets senare förbindelser en klar framgång.

I storpolitiken lyckades Carl Johan i stort sett med konststycket att lovera mellan stormaktsblocken utan att offra sin egen eller rikets värdighet. Det svåra och motsägelsefyllda i hans situation framhäves effektfullt i redogörelsen för hans hållning till julirevolutionen.

Den forne krigarens konsekventa fredspolitik bottnade i ett realistiskt bedömande av Sveriges läge och resurser, och det defensiva försvarssystemet — centralförsvaret — utformades under hans ledning mot bakgrunden av den låga krigsberedskap som utmärkte den rådande försvarsorganisationen.

Den inre styrelsen och förhållandet till statsrådskrets och riksdag skildras från den första tidens obestridda kungliga auktoritet över en tid av växande opposition mot konservatism och allenastyre fram till den stora stormlöpningen vid 1840—41 års riksdag, som dock trots allt ej förmådde rubba grundvalarna för Carl Johans regeringssystem.

Med rätta påpekas betydelsen av förändringarna inom rådgivarkretsen; under ett tidigare skede kunde konungen lita till sådana män som Wirsén och Wetterstedt, medan det var ett åldrande och vacklande råd, som omgav den gamle monarken under 1840—41 års kris.

De karaktäristiker eller bidrag till personteckningen som författaren ger av ledande politiker äro träffande och värdefulla. Biografiskt intresse erbjuder också skildringen av de många egendomliga typer som Carl Johan engagerade som medhjälpare i den ekonomiska förvaltningen eller i propagandaarbetet t. ex. Grewesmöhlen och de i ett senare skede så beryktade oppositionsmännen Crusenstolpe och Lindeberg.

I anslutning till sina tidigare specialundersökningar på detta område ägnar författaren stor uppmärksamhet åt Carl Johans väl utbildade propagandaapparat, som hade sitt centrum i hans enskilda byrå. Hit inflöto rapporter från agenterna i utlandet framför allt i Frankrike, inte bara från sådana särskilda propagandamakare som Izarn och Reynaud utan även Gustaf Löwenhielm, som vid sidan av sin officiella ministerkorrespondens försåg konungen med en ström av privata rapporter. Härifrån utgingo också direktiv till de publicister som skötte den inhemska tidningspropagandan och till de förtroendemän som i utlandet bevakade konungens intressen.

Höjers »Carl XIV Johan» är vad man kallar en »gärningsbiografi», men ur den av ett överväldigande faktiskt stoff uppbyggda skildringen av Carl Johans insatser som Sveriges konung växer fram ett porträtt i helfigur av en märklig men ändå så mänsklig gestalt. Som författaren framhåller, var Carl Johans personliga umgänge i Sverige starkt begränsat, och hans kontakt med en större allmänhet måste inte minst av språkliga skäl bli mycket ensidig. Trots detta nådde han en obestridlig popularitet i de vidaste kretsar, hans

resor på svenska landsbygden formade sig — också sedan oppositionsvindarna börjat blåsa hårt — till sannskyldiga triumftåg.

Att komma Carl Johan nära in på livet är icke lätt; hans egna intressen voro nästan helt koncentrerade till kungagärningen. Han ägde icke som flera av sina ättlingar konstnärliga eller vetenskapliga ambitioner, han utövade ingen hobby och han ägnade sig heller inte — tyvärr — åt memoarskrivande.

Författaren har i sin slutkaraktäristik betonat det sammansatta och kontrastfyllda i Carl Johans väsen. Han kunde vara den mest charmerande och älskvärda människa, men när det hetsiga temperamentet svallade, kunde han uppträda både bryskt och sårande mot sin omgivning. Hjälpssam och generös i stort, visade han sig ibland förvånansvärt småaktig och gnidig i småsaker. Fåfänga och misstänksamhet hörde också till hans påtagliga lyten, men vid sidan härav ägde han otvivelaktigt drag av verklig storhet. Författaren citerar som slutomdöme det franska sändebudet greve de Mornay's karaktäristik: »Vid sidan av den häftige och snarstuckne mannen, misstrogen och en smula gascognare — se vi mannen av hög resning och stort mod, med en ovanlig och snabb intelligens, mänsklig och ridderlig, god ända till svaghet, hetlevrad i diskussionen men klok, försiktig och varsam i handlingen. —»

Nils F. Holm.

Ur Svenska akademins arkiv

Under denna rubrik anmäldes i senaste årgången av PHT (1959, s. 192 f.) de numera ganska omfattande sviter av brev och handlingar som successivt publiceras ur Svenska akademins arkiv. Här skall endast tillfogas att 1959 ytterligare en volym sett dagen, nämligen *Bernhard von Beskows och Anders Fryxells brevväxling*, 1, 1840—1852 (268 s.). Utgivare är fortfarande Torgny Höjer, som här ger prov på sedvanlig omsorg och noggrannhet.

Den nu publicerade korrespondensen är upplysande inte minst för ökad kunskap om striden mellan Fryxell och Geijer. Man fäster sig vid hur Beskow med hovmannamässig smidighet undviker att i sina brev till Fryxell beröra de känsligaste punkterna i dennes utjutelser om sin antagonist.

B. Bé.

Jenny Lind och sångens Beateberg

År 1801 arrenderade kammarrättsrådet Carl Christopher Munthe frälsehemmanet Beateberg vid Kummelnäsviken på Värmdö, och under de följande åren innehades detta av medlemmar av släkten. Curt Munthe har på grundval av släktens arkiv skildrat en krets av människor, för vilka Beateberg blev en sammanhållande länk, en »örtagård» och tillflyktort. Boken har han kallat *Jenny Lind och sångens Beateberg* (Natur och Kultur, 205 s., pris h. 23: 50, inb. 28: 50, Sthlm, tr. i Falun, 1960). Huvudpersoner äro hovrättsrådet Henrik Munthe (1790—1880), hans son hovrättsrådet Carl Henrik (1833—1920) och Jenny Lind. Hos Henrik Munthe förenades

ämbetsmannen och musikern — han var en framstående Bellmanssångare och violinist — och hans efterkommande synas ha ärvt den musikaliska begåvningen. Samtidigt med Jenny Linds genombrott 1838 kom hon under Henrik Munthes skydd, som hon själv senare uttryckte det. Åren 1843—52 var han hennes förmyndare, och även efter hennes giftermål med Otto Goldschmidt förvaltade Munthe den del av hennes förmögenhet, som fanns i Sverige. Brevväxlingen mellan dem är delvis bevarad, och i Curt Munthes bok avtryckas flera hittills opublicerade brev från Jenny Lind. De vittna både om den stora sängerskans tillgivenhet för sin förmyndare, sin »verkliga» far, som hon ansåg honom vara, och hennes retlighet och ömtålighet, särskilt då hon hos andra misstänkte angrepp på Otto Goldschmidt. Efter Henrik Munthes död skrev hon: »Med ingen hade mitt retliga, ömtåliga lynne kunnat så länge förbliva i orubbad fred och frid.» Carl Henrik Munthe — tydligen en kärvar natur än fadern — liknade honom dock i karriär, musikalisk begåvning och kärlek till Stockholms skärgård. Han synes ha varit en originell ämbetsman under den oscariska epoken: en seglare och friluftsmänniska, som »bjuden på hovbal gick på Mazerska sällskapet» för att spela kvartett, såsom han antecknat i sin dagbok. Men även andra släktmedlemmar och miljöer framträdde; i brev berättas om småstadsliv i Karlskrona och om studentliv i Uppsala på 1850-talet. Curt Munthes bok är en fängslande läsning. Man får inte endast tidsbilder från 1800-talets ämbetsmannakretsar utan får även lära känna enskilda människooöden ur en släkt, hos vilken samspelet av intellektuell och konstnärlig begåvning gjort många medlemmar till rika personligheter. Samtidigt är arbetet ett viktigt bidrag till kännedomen om en svensk världsberömdhet, vars person av samtid och eftervärld bedömts i de mest skilda schatteringar från vitt till svart. Curt Munthe har i sin bok visat prov på en ovanlig förmåga att plastiskt och levande skildra människor.

Torgny Höjer.

Johan Ohlsson

Såsom tidigare omnämnts i PHT (1959, s. 208) publicerades i Bromma hembygdsförenings tidskrift 1959 en uppsats av Guy S:son Frey om teknikern och politikern Johan Ohlsson (f. 1833, † 1910). Ohlsson, till börden närking, började efter att ha innehaft olika anställningar i Bergslagen 1855 att studera vid Teknologiska institutet i Stockholm, där han tre år senare avlade ingenjörsexamen. Han startade 1859 en ljusfabrik för tillverkning av självputsande talgljus, som han själv uppfunnit. Joh. Ohlssons tekn. fabrik består ännu med tjärfabrikation som viktigaste produkt. Med anledning av rörelsens 100-årsjubileum har fabriken, sedan 1899 ombildad till aktiebolag, publicerat en minnesskrift över sin grundare: *Johan Ohlsson 1833—1910. Tekniker och medborgare* (Sthlm 1959, 259 s.). Arbetet består av flera avsnitt. Ohlssons mera privata levnadsförhållanden ha tecknats av sonen, verkställande direktören i företaget civilingenjören Torsten Ohlsson. Den tekniska verksamheten har behandlats av den nyssnämnde Guy S:son Frey. Johan Ohlsson spelade emellertid även en framträdande roll i det politiska och kommunala livet som mångårig stadsfullmäktig i Stockholm och ledamot av Andra kammaren 1885—1887. Denna sida av Ohlssons verksamhet

har ägnats en utförlig undersökning av Tom Söderberg, och viktiga utdrag härav publiceras i minnesskriften.

Ohlsson var utpräglat liberal och problemdebattör för att använda Söderbergs egen underrubrik till sin teckning. Han spelade en ledande roll i olika radikala föreningar t. ex. Stadens Arbetarförening och Sällskapet för arbetareföreningars befrämjande och var med om att 1884 grunda Stockholms liberala valmansförening. Han hörde till de mest aktiva frihandelsvännerna. Med sakkunnig hand sätter Söderberg in Ohlssons offentliga verksamhet i dess allmänna sammanhang. Han pekar bl. a. på hans folkliga radikalism och ovanligt tidiga anslutning till kravet på en fullt allmän rösträtt. Också Ohlssons levande intresse för huvudstadens utveckling blir allsidigt belyst.

Ohlsson utvecklade även ett ej obetydligt författarskap i tekniska, politiska och sociala ämnen. Ett urval av hans skrifter ha omtryckts i föreliggande minnesbok. Hit höra t. ex. »En röst till Stockholms 9 000 valmän med afseende på riksdagsmannavalet den 29 september 1875. Några politiska betraktelser», »En fråga med anledning af bostadsbristen i Stockholm» och »Inlägg i rösträttsfrågan på arbetarmötet 1879».

B. Bé.

Oscar II:s memoarer

När konung Oscar II den 8 december 1907 avled, efterlämnade han i det av honom själv skapade s. k. Bernadotteska familjearkivet i Kungl. slottet i Stockholm bl. a. ett omfattande källmaterial, belysande hans egen regeringstid. En rad dossierer och konvolut, ofta försedda med hans egen påskrift, vittnade där om hans iver att vädja från, för att använda hans egna ord, samtidens orättvisa jury-dom till historiens. Det har ända från konung Oscars egen tid varit känt, att konungen också genom ett brett upplagt memoarverk sökt direkt åt eftervärlden förmedla sina tankar om människor och händelser i samtiden. Skandinavismens kris på 1860-talet men framförallt mötet med de nya politiska, ekonomiska och sociala strömningarna under 1800-talets tre sista decennier inspirerade nämligen Oscar till att i memoarform nedteckna sina synpunkter på utvecklingen i dubbelmonarkien. Under kronprinstiden nedskrev han sålunda vissa »Anteckningar om den danska frågan», och dessa försågos så sent som 1898 med en efterskrift. Det synes emellertid ha varit först efter trontillträdet 1872, som tanken väcktes hos honom att skapa ett stort memoarverk i fyra parallella avdelningar: svenska, norska, unionella och utländska memoarer. Unionskonungens mångahanda regeringsbestyr skulle dock aldrig medge förverkligandet av denna stora och väl något verklighetsfrämmande plan. De unionella memoarerna blevo aldrig skrivna, och de utländska kommo att bestå blott av de nämnda anteckningarna om den danska frågan samt av en kort uppsats om ett besök hos kejsar Fredrik III 1888. Till all lycka hann den flitige monarken däremot nedskriva såväl de svenska som de norska memoarerna. De förstnämnda påbörjades sommaren 1874 och fördes i etapper fram till jubileumsåret 1897, och de norska memoarerna författades från 1881 till början av 1898. Till dessa memoarer knöt konungen ett stort antal bilagor — även bilagor till de aldrig skrivna unionella memo-

terna finnas — samt vad avser de svenska, också en stor bunt kronologiskt ordnade dossierer.

Memoareernas innehåll är till övervägande delen av politisk karaktär. Memoarerna skrevos för eftervärlden och för publicering, helt eller delvis. Medan Oscars privata arkiv enligt hans egna noggranna dispositioner skulle få öppnas fyrtio år efter hans död, skulle memoarerna enligt hans likaledes nedtecknade önskan förvaras slutna (i förseglade blecklådor) till femtio år efter hans bortgång. Den då regerande konungen skulle få bestämma de närmare villkoren för såväl tillträdet till arkivet som memoarernas offentliggörande. Tack vare konung Gustaf VI Adolfs generositet har tillstånd numera lämnats till publicering av hela memoarverket med undantag av två fristående avsnitt i de svenska memoarerna rörande prinsarna Oscars och Carls giftermål. Uteslutningen har skett i full överensstämmelse med konung Oscars egen uttalade önskan att hålla sitt familjeliv »fridlyst mot eftervärldens omilda nyfikenhet».

Utgivningen av memoarerna har anförtratts åt förste arkivarien i riksarkivet Nils F. Holm och tryckningen åt P. A. Norstedt & Söner. Som en av höstens stora och i press och radio mycket uppmärksammade boksensationer har nu utkommit *Oscar II, Mina memoarer*, I, Stockholm 1960 (I—XII + 400 s.). Denna första del omfattar de s. k. svenska memoarerna och inledes av i november 1869, sålunda redan under kronprinstiden, författade »inledningsord till mina barn». I ett andra band skola följa de norska memoarerna och i ett tredje de utländska, d. v. s. anteckningarna i den danska frågan, uppsatsen om besöket hos kejsar Fredrik samt en nedteckning rörande farmodern, drottning Désirée. De båda senare delarna avses utkomma hösten 1961 och hösten 1962.

Såväl utgivaren som förlaget har all heder av den nu utkomna volymen. I det välskrivna förordet och de belysande kommentarerna röjer sig historikern och arkivmannen av facket. Även personregistret är mönstergillt. Tidstypiska fotografier illustrera bandet.

Till sin typ skilja sig Oscar II:s minnen från memoarer i allmänhet. De bygga icke på regelbundet skrivna dagboksanteckningar men utgöras icke heller av åldringens tillbakablickar på en svunnen ungdoms- eller mannaålder. Oscar II har under större delen av sin regering etappvis nedtecknat sina minnen i form av ett slags kommentarer till nyligen eller endast för få år sedan timade händelser. Kapitel I är sålunda skrivet i juli 1874 men omfattar såväl ministerkrisen 1874 som en återblick på de två föregående åren, kapitel III, påbörjat 1886, omfattar anteckningar om den inre politiken i Sverige under åren 1880—1884, o. s. v. Ehuru Oscar icke själv avser det, bli hans svenska memoarer sålunda en repetition av den egna tidens svenska inrikespolitiska historia, låt vara subjektivt skriven och tecknad i stora drag och med många begränsningar.

Hur har då Oscar II, vad avser de svenska memoarerna, lyckats i sitt uppsåt att ställa sin konungagärning under historiens dom? Huru än recensionerna av det utkomna bandet skiftat i press och radio, har man varit ense om konungens ärliga strävan att efter bästa förmåga tjäna sina båda länder. »Kong Oscar mente det beste», skriver C. J. Hambro i sin anmälan i den norska Aftenposten. Det synes obestridligt. »Brödrafolkens väl» var hos honom förvisso icke en tom fras. Han hade ambitionen att fram-

stå på ett värdigt sätt i den svenska kungalängden, och för honom var alltså Sveriges historia dess konungars. Att kungamakten icke fick försvagas, var ett av hans ledmotiv. Bittert klagar han över att hans broder och företrädare på tronen i detta avseende illa förvaltade sitt pund. »Min företrädares vänsälla och givmilda karaktär, hans rättframhet och godhet» (godhet senare ditskrivet i stället för »lättsinne», som överkorsats) »hade förvärvat honom popularitet, och om denna popularitet även stundom obestriddligen kostade kronan både anseende och makt, så hade han personligen därpå vunnit», skriver Oscar. Han fortsätter: »Själv insåg han detta i sina senare levnadsårs bästa stunder, och han yttrade då till sina förtrogna, ej utan missmod: 'Nog går det i min tid, men se, Oscar och hans barn, de får ett h-e'». Enligt Oscar försatt konungamakten ett tillfälle, då den nya riksdagsordningen antogs. »Då var det i sanning en sällsynt gynnsam tidpunkt för konungamakten att betinga sig fördelaktiga villkor», skriver han på 1880-talet apropå grundskatteregleringen. Följden hade, enligt hans mening, i stället blivit kungamaktens försvagande.

I sin grundåskådning framstår Oscar II som klart konservativ. Han vill vara en konstitutionell monark men värjer sig bestämt mot de strängt konservativas beskyllningar mot honom att gynna parlamentarismen, denna »moderna avgud, . . . , vars makt i de europeiska kontinentalstaterna varit lika skadlig och demoraliserande som den varit stor, men som nu redan, efter vad jag tror, sett sin bästa tid.» Framtiden skulle ju visa, att Oscar här tog grundligt miste. Han återkommer emellertid flera gånger i memoarerna till kritiken av den »osvenska» parlamentarismen. Som barn av sin tid och sin miljö kunde han länge icke alls förstå dem, som talade om en sådan nymodighet som allmän rösträtt. »Finnes väl någon ovisare på samma gång som verkligt orättvisare statslärosats, än att 'en vis' skall kunna överröstas av 'tio narrar', för att nyttja *Salomos ord*? Finnes väl något mera rättsvidrigt, på samma gång som farligt, än att flertalet av de som *intet* hava skola kunna få makt till att fritt föfoga över vad mindretalet äger?». Insikt, omdöme, kunskap, erfarenhet, ja även billighet var enligt Oscar i långt högre grad att finna »hos de förmögna och bildade klasserna än hos de fattiga och råa rösträttsivrande massorna!». Senare modifierades dock konungens uppfattning något på denna punkt.

I den svenska inrikespolitiken hyste Oscar II två huvudönskemål, som i hög grad präglade hans inställning till partier och människor: avskaffandet av grundskatterna och indelningsverket och stärkandet av det dittills grundligt försummade försvaret. Efter förmåga att vinna gehör för dessa reformers genomförande bedömde han i mycket sina rådgivare. Främst av dem alla satte han Erik Gustaf Boström, som han högeligen beundrade. Sina medmänniskor bedömer Oscar i memoarerna i allmänhet med moderation, men mot dem, som motarbetade de nämnda reformerna, talade för allmän rösträtt och därtill understödde de norrmän, som motarbetade unionen, fällde han mycket hårda ord. Särskilt hatade han »den onde anden S. A. Hedin» eller »den demoniske Hedin», som han även kallade honom. När slutligen det blygsamma härordningsförslaget 1892 antagits, känner konungens glädje inga gränser. På sina bara knän tackar han Försynen för det nattliga, ivrigt väntade budet om att riksdagen antagit förslaget.

Konservativ var som nämnts Oscar II men icke stockkonservativ. Han

hyste starkt intresse för den stora arbetarkommitténs förslag 1889 om arbetarskydd, sjukförsäkring och arbetarpensionering, och han beklagar djupt, att förslaget om arbetarförsäkringen fälldes i riksdagen 1896. »Det hade varit en ära för Sverige och en stor fröjd för mig om det antagits», skriver han. Då det gamla personliga, patriarkaliska förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare försvunnit, kan, det inser han, statens inblandning ej längre undgås. Men han anser denna inblandning vara ett nödvändigt ont. För den politiska arbetarrörelsen hade han ingen förståelse. Givetvis ser han i den begynnande socialismen en stor fara för samhället och han skräms av skräddare Palms agitation på 1880-talet, som det borgerliga Sverige endast skörde sig lustigt över. De samhällsbevarande elementen i Sverige voro enligt Oscar att söka på landsbygden, hos »odaljordens ägare».

Kung Oscar hade blick för Norrlands växande betydelse och ivrade tidigt för Västkustbanans förvärvande åt staten. I tullstriden var han moderat tullvän.

Oscar II var även i så mån ett barn av sin tid och sin miljö, att han i sin historieuppfattning och i sin patriotism var en utpräglad romantiker. Han sjuder av förtrytelse över den man, som haft »den mycket oförtjänta hedern att bära svensk officersuniform, men som alltför snart förrirade sig på dåliga vägar, ledd av fäfångans och folkgunstens demoner», Julius Mankell, vilken »djärvt bespotta den konungslige hjälte och trosmartyr, vars like världens hävder knappast hava att uppvisa . . . Men den lågsinnade bespottaren har ej nått längre än till foten av den ärestod som eftervärlden helgat åt den siste Wasadrottens minne». Det är krigshistorikern Mankells starkt kritiska granskning av Gustav II Adolfs politik, som i så hög grad förtörnat konungen. Redan samtiden ansåg Oscar ofta vara teatralisk och nutiden har väl svårt att ej draga på smilbandet åt hans högtidliga tirader i skilda sammanhang. Man bör emellertid här akta sig för anakronism; konung Oscars högtidstal hade säkerligen många motsvarigheter på lägre plan i dåtidens Sverige, vid fester, invigningar, skolavslutningar m. m.

»Sittlich entrüstet» var också den främste oscarianen inför nymodigheter i litteraturen. Med indignation talar han om »litteratören Frödings beryktade, genialiska men ohöjlt snuskiga skrift» Stänk och Flikar. Märkligare är, att Oscar i memoarerna visar en åtminstone för anmälaren överraskande stor framsynthet ifråga om fornminnen, antikviteter och skönhetsvärden, något som ju sannerligen icke brukade känneteckna hans samtid. Han är sålunda djupt bedrövad över det nya riksdagshuset på Helgeandsholmen, vilket han motarbetat och som han anser ha borttagit möjligheten att »av Norrström och dess Stockholmsstränder göra kanske det vackraste huvudstadsparti på hela jorden». Den nutida stockholmarens kan ju endast beklaga, att man icke lyssnade till konungens varningar. Oscar låter på slottet i sista stund från förstörelsen rädda en rad tapisserier m. m. från äldre tid. Hans iver för restaurering av de historiska minnena — slott och kyrkor — och för vården av ruiner i t. ex. Visby och Sigtuna är bekant; att sedan chefen för överintendentensämbetet Zettervall ej hade historisk skolning nog för att rätt utföra de flesta av dessa restaureringar, kan konungen ju ej lastas för.

Oscar var, åtminstone av de svenska memoarerna att döma, en mycket självmedveten monark och hade stark känsla för konungamaktens vär-

dighet och ansvar. Hans ogillande av företrädarens lättsinne i sistnämnda avseende skymtar ofta fram. Han skryter litet naivt om sin stora arbetsförmåga. Att han med stor flit och stort intresse följde den politiska utvecklingen i de båda broderländerna är dock obestridligt. I vad mån den teckning han ger av denna utveckling i memoarerna är riktig, får lämnas åt specialundersökningar. Han framhåller emellertid själv flera gånger, att han endast vill sanningen, då han nu vädjar till historiens dom. Oscar var en känslomänniska, och denna egenskap har bidragit till att ge memoarerna en stark personlig accent och en mänsklig spontanitet. Det ligger åtskilligt i vad Carl Fleetwood nedskrev i sin dagbok efter att ha hört konungen själv läsa upp de svenska memoarerna 1884—1889: »Det är kanhända osäkert, om hans memoarer komma att ändra historiens och eftervärldens dom över hans gärning, men de komma troligen att förvärva honom deras sympati».

Den förnämsta förtjänsten hos de svenska memoarerna är det bidrag de lämna till konungens karaktäristik och till kännedomen om hans uppfattning i skilda politiska sammanhang. Så många nya bidrag till vår kännedom om det historiska förloppet, vad avser Oscar II:s regering, ge de däremot icke. I detta avseende är det att vänta, att de norska memoarerna komma att ge långt mera. Det är med spänning, som man avvaktar fortsättningen på det så lyckligt påbörjade utgivningsarbetet.

A. Kw.

Dagens Nyheters historia

Viktiga bidrag till Dagens Nyheters historia föreligga i två var för sig förträffliga arbeten: Gudmar Hasselbergs »Rudolf Wall, Dagens Nyheters skapare», och Ivar Ljungquists »Ur Dagens Nyheters historia», 1—3. Tidningens mångåriga politiske redaktör Leif Kihlberg har nyligen fullbordat ett tvåbandigt verk *Dagens Nyheter och demokratins genombrott*. 1. *Ständigt i opposition 1888—1911* (Sthlm 1960, 342 s.), 2. *Seglar sin egen sjö 1911—1921* (Sthlm 1960, 281 s.).

Kihlberg har med detta arbete skapat ett av våra klassiska presshistoriska verk. Här i PHT bör understrykas, att det också i biografiskt hänseende intager en rangplats. Kihlberg har sålunda med stor energi framletat ett stort antal arkiv härrörande från ledande politiker och pressmän — ej blott sådana arkiv som förvaras i offentlig ägo, främst Uppsala universitetsbibliotek, utan även talrika privatägda — och därigenom kunnat ge sin framställning en rikt nyanserad prägel. Han har också bemödat sig om att göra porträtten av de mera framträdande på redaktionen så levande som möjligt.

Under slutet av Rudolf Walls redaktörskap och den närmast följande tiden utövades den politiska ledningen inom redaktionen av den utåt tämligen okände ingenjören Albert Seberg, »tidningens tysta ande», om vilken Kihlberg dragit fram i ljuset åtskilliga nya dokument av stort intresse. Med stor framgång har förf. också rannsakat källorna rörande Walls efterträdare som chefredaktör, den i sammanhanget något oväntade esteten, musikalskaren och »wagnerianen» Fredrik Vult von Steijern, vilkens person nu framträder med betydligt skarpare konturer än tidigare, ej minst genom de

utdrag Kihlberg varit i tillfälle att hämta ur hans som sluten deposition i Kungl. biblioteket förvarade arkiv. Bland tidigare tämligen okända personer, som i sammanhanget också förlänas plats i Kihlbergs bok, må nämnas Steijerns homme d'affaires bankiren Fredrik Zethræus, vilkens dagboksanteckningar förf. kunnat utnyttja (förvarade i familjen).

Huvudpersonen i Kihlbergs bok är givetvis Otto von Zweigbergk. Man fylls här av beundran för förf:s förmåga av nyanserad personteckning. De djupt komplicerade relationerna mellan Karl Staaff och Zweigbergk redovisas med initierad hand. Kihlbergs bok är av stort värde ej minst för den ökade kunskap den ger om den betydelsefulla Verdandikretsen kring Staaff och motsättningarna inom densamma, vilka ställdes på hårt prov under Staaffska regeringen 1911—1914, då Zweigbergk i Dagens Nyheter kraftigt hävdade tidningens självständighet och ej accepterade att betrakta sig som regeringens språkrör. Det är med stora förväntningar man ser fram mot Kihlbergs väl förberedda stora monografi över Karl Staaff, till vilken hans Dagens Nyheterhistoria kan sägas utgöra ett viktigt, synnerligen läsvärt — och vackert utstyrt — förarbete.

B. Bé.

Johannes Hellners minnen och dagböcker

Vid sidan av den nyutkomna första delen av Oscar II:s memoarer har årets stora bidrag till vår politisk-historiskt värdefulla memoarlitteratur varit förre utrikesministern Johannes Hellners minnen, utgivna av överbibliotekarien fil. dr Wilhelm Odelberg under titeln *Joh. Hellner, Minnen och dagböcker*, Stockholm 1960 (XXVI + 552 s.). Förlaget är även här P. A. Norstedt & Söner.

Med rätta har utgåvan av Hellners minnen blivit föremål för betydande uppmärksamhet i pressen. Den är redigerad med skicklighet och noggrannhet och utgör som nämnts ett viktigt bidrag till vår moderna politiska historia. Den lär oss känna en charmerande och intressant personlighet, som spelat en framträdande roll i vårt lands offentliga liv. Boken inledes av utgivaren med en välbehövlig biografi över memoarförfattaren — en sådan biografi har tidigare saknats — och avslutas med en utmärkt kommentar, som bl. a. i detalj redogör för utgivningsprinciperna, samt med ett personregister. För det sistnämnda är utgivaren värd en speciell eloge; han synes icke ha skytt någon möda vid de ofta nog så besvärliga personidentifieringarna och lyckats väl.

Johannes Hellner föddes den 22 april 1866 som son till skolläraren Sören Hansson i Svedala i Skåne och dennes hustru hemmansägaredottern Hanna Persdotter. Även fadern var av bondestam. Johannes skulle emellertid liksom så många andra svenska skolläraresöner i kraft av sin begåvning, sitt goda omdöme och sin stora flit inom få decennier nå samhällsstegens högre trappsteg. »Mästers Johannes» nådde t. o. m. toppen. Vid 29 års ålder blev han juris doktor och docent vid Lunds universitet, vid 36 års ålder var han lagbyråchef i justitiedepartementet och vid fyllda 39 år blev han konsultativt statsråd. Senare titlar blevo bl. a. justitieråd, riksdagsman och minister för utrikes ärendena.

Hellner var, som utgivaren även framhåller, en i hög grad skrivande karl.

När han den 19 februari 1947, nära 81 år gammal, avled, efterlämnade han en rad minnesanteckningar från sin skiftesrika levnad. I en skrivbok i folio hade han givit en retrospektiv skildring av sitt liv och sin gärning från barndomen till 1922. Vid sidan härav förelåg en rad skrivböcker i vaxduks-pärmar med anteckningar från särskilda, viktiga tillfällen, till vilka han sedan kunde hänvisa i folioboken. Slutligen fanns en serie anteckningsböcker från tiden efter 1920 till november 1943, då han definitivt lade ned pennan. Dessa sistnämnda anteckningar ha emellertid, till skillnad från de förut nämnda, bedömts äga en så personlig karaktär, att de enligt utgivaren böra ligga till sig något, innan de göras tillgängliga — i varje fall innan de publiceras. De ha därför i stort sett icke utnyttjats för den nu föreliggande volymen, som slutar med ministären Edéns avgång 1920. Det är skada, att läsaren icke får avnjuta Hellners anteckningar även från de 23 följande åren; helt säkert finnes även där åtskilligt av personhistoriskt och politisk-historiskt intresse. Man får hoppas, att Johannes Hellners familj, till vilken forskningen och allmänheten redan stå i stor tacksamhetsskuld för de hittills publicerade memoarerna, skall inom en icke alltför avlägsen framtid finna tiden mogen för en utgivning — helt eller delvis — även av de senare minnesanteckningarna.

De utgivna memoarernas tre första kapitel bära titeln »Släkten och hemmet», »Grannar i Svedala» och »Föräldrarna». Ehuru de handla om småfolk, i regel utan betydelse utanför hemtrakten, ha Hellners berättarkonst och stora släkt- och hembygdskärlek gjort dem mycket läsvärda. Familjen, släkten och grannarna ägnas con amore skrivna personkaraktäristiker och hembygdens miljö skildras på ett mycket målande sätt. Vackert tecknas porträtten av de högt älskade föräldrarna. Det är icke utan, att läsaren blir nyfiken på de partier av memoarerna, som enligt utgivaren ej äga större betydelse för ortens person- eller kulturhistoria och som därför utesluts. I två kapitel skildrar Hellner sedan sin tid i katedralskolan i Lund och vid universitetet. Studierna gingo som en dans. Någon trivsel synes emellertid den senare så fryntlige sällskapsmänniskan Hellner märkligt nog icke ha känt under studentåren. Apropå en melankolisk scen med en gammal överliggare skriver han bl. a.: »Hur många gånger har jag själv suttit vid min pipa i lika melankoliska funderingar under min studenttid. Och hur många gånger undrade jag ej under min studenttid över, att jag kände så föga ungdomsglädje över studentlivet. Förmodligen var det mina ständiga ekonomiska bekymmer, som voro orsaken.» Hellner måste i stor utsträckning finansiera sina studier med lån men hade länge ej andra namn att bjuda som säkerhet än faders och i viss utsträckning farbroderns, »en fattig skollärares» samt »en ungefär lika fattig seminarieadjunkts» namn. Skulderna pressade Hellner även under framgångens år. När han, 40 år gammal, inträdde i Högsta domstolen, skola kamrater där ha låtit förstå, att en person med sådana skulder egentligen inte borde betros med ansvar inom den högsta rättsskipningen. Men även i ekonomiskt avseende skulle lyckan till slut gynna honom. År 1907 blev han verkställande direktör i Trävaruexportföreningen och satt snart som välbetald styrelseledamot i banker och andra ekonomiska företag. Enbart som ordförande i Tobaksmonopolet uppbar han tiotusen kronor i styrelsearvode, en stor summa 1914. 49 år gammal ingick han slutligen ett mycket lyckligt äktenskap med Agnes Ekman, dotter till den rike konsulten

och grosshandlaren Johan Ekman i Göteborg. Denna anknytning till affärs-kretsar i Västsverige bidrog till att den fattige bypojken från Svedala slutade sina dagar som en mycket rik man.

Ehuru väl Hellners studenttid icke var fullt så trist, som hans ovan citerade rader ge anledning att tro — han tog t. ex. dans- och ridlektioner och deltog aktivt i studentkarnevaler — var det först sedan han blivit jur. kand. 1891 och börjat tingsstjänstgöring i Östersund, som hans livsglädje på allvar vaknade. »Jag trivdes aldrig vidare bra i Lund och någon levnadsglädje kände jag ej», skriver han. »Därför blev jag överraskad, då jag efter att ha tagit min jur. kand.-examen... i en annan stad och i en krets av unga juristämnen blev den gladaste av alla och blev en omtyckt kamrat.» Hellner hade uppenbarligen lätt att få vänner och tillvann sig sin omgivnings förtroende genom sitt klara intellekt, sitt goda omdöme och den stilla humor, varmed han betraktade omvärlden. Här ligger en del av förklaringen till hans snabba och lysande karriär. Hans begåvning yttrade sig särskilt i hans förmåga av analyser i utredningar och promemorior och i hans juridiska skärpa. Han var även en god förhandlare.

År 1894 återvände Hellner till Lund för att disputera. Redan i slutet av följande år blev han jur. dr efter att ha försvarat avhandlingen »Hustrus förmåga af rättshandlingar». Disputationen fick som resultat en docentur i civilrätt. Den gjorde också Hellner känd i juristkretsar och beredde vägen för hans karriär. Härtill bidro också de goda kontakter han knöt alltifrån docenttiden i Lund. Hans närmaste vänner voro sedermera ministern för utrikes ärendena J. J. Albert Ehrensvärd och direktören jur. dr Bertil Wijk. En omhuldad vän från skoltiden var sedermera justitierådet Sigfrid A. Skarstedt. Redan under åren i katedralskolan i Lund hade för övrigt Hellner tur att bli placerad i en klass, av vars elever sedermera tre blevo justitieråd och fyra professorer. Utsikterna på den akademiska banan i Lund voro emellertid allt annat än lysande, och det var till en över sina framtidsutsikter mycket pessimistisk ung docent, som erbjudandet i slutet av 1898 kom att bli medlem av justitiedepartementets lagbyrå i Stockholm. Därmed var Hellners lycka gjord. Lagbyråns chef var den stränge friherre Erik Marks von Würtemberg, sedermera utrikesminister, som tycks ha mycket uppskattat den unge lundadocentens begåvning och flit, och även med bl. a. Hjalmar Hammarskjöld och sedermera presidenten i Svea hovrätt Hjalmar Westring fick Hellner god kontakt. Han knöt också i sitt privatliv goda förbindelser. I sju år bodde han sålunda hos godsägaren friherre Edvard Cederström och hans familj. Därefter hade Hellner gemensamt ungarlshushåll med Albert Ehrensvärd, vilkens nära vänner Augustin Beck-Friis och Fredrik Ramel, Carl Hederstierna och statsrådet vid den norska statsrådsavdelningen i Stockholm Benjamin Vogt också blevo hans.

Hellners politiska karriär börjar med unionskrisen 1905. Han fick på sin lott att penetrera lappfrågan, transitofrågan och frågan om gemensamma vattendrag och deltog även i Karlstadkonferensen. Härvid lärde han känna bl. a. Karl Staaff, som var en av förhandlarna. Följden av denna bekantskap blev, att Hellner 1905 kallades, 39 år gammal, till medlem av den första staaffska ministären som konsultativt statsråd.

Fr. o. m. 1905 bli Hellners memoarer en politisk-historisk källa av första rang. Hans anteckningar om Karlstadkonferensen ha utnyttjats av Arne

Wählstrand och de högentressanta anteckningarna från borggårdskrisen 1914 ha publicerats av Olle Nyman i hans arbete »Högern och kungamakten 1911—1914». Torsten Gihl har använt de hellnerska anteckningarna för sin bok om utrikespolitikens historia 1914—1918, och själv har anmälaaren vittjat dem på uppgifter rörande Ålandsfrågan 1917—1918. Av särskilt värde äro de utmärkta personkaraktäristiker, som Hellner ger av t. ex. sina statsrådskolleger 1905. Sålunda ger han den första objektiva karaktärsteckning av den svårbedömda Karl Staaff, som hittills publicerats. Han beundrade Staaff för dennes intelligens, starka vilja och auktoritativa uppträdande men var icke blind för hans fel. Dessa voro otillgänglighet och slutenhet samt oförmåga att okonstlat och förtroligt umgås med andra. Staaff var enligt Hellner ingen människokännare. Häri låg, menar Hellner, också orsaken till den bristande smidighet, som framträdde i hans förhållande både till kung och kronprins och till politiska motståndare. Mot kronprinsen Gustaf var Staaff rent av ohöfelig. Men han hade en mycket stark känsla för parlamentarismens krav. Hellners karaktäristiker av Eric Trolle och Lars Tingsten äro också väl avvägda. En viss kritik kommer tydligt fram gentemot dem båda, särskilt mot Trolle. De voro besvärliga medlemmar i vilken regering de än sutto. Mycket uppskattade Hellner däremot Fridtjuv Berg, den kunnige och försynte ecklesiastikministern med en häpnadsväckande förmåga att snabbt avverka koresljärenden.

Staaffs andra regeringssaga blev kort och Hellner utnämndes, nyss fyllda 40 år, till justitieråd. Bland kollegerna i Högsta domstolen uppskattade han särskilt Ernst Trygger och K. G. Carlson. Av främst ekonomiska skäl lämnade han emellertid redan den 1 februari 1907 Högsta domstolen för att bli direktör i Svenska Trävaruexportföreningen. Han hugnades även med viktiga statliga uppdrag, bl. a. rörande LKAB. År 1910 blev han som representant för trävaruindustrien invald i riksdagen. Han deltog dock sällan i debatterna. Själv säger han sig alltid ha varit blyg för offentligt framträdande. Hellners verksamhet under dessa år skildras i kapitlen »Riksdagspolitik, Processkommissionen» och »Särskilda uppdrag».

Kapitlet om borggårdskrisen har tidigare nämnts; det har redan förut publicerats av Olle Nyman. Nypublicerade äro däremot kapitlen om handelsförhandlingarna i England i slutet av första världskriget. Tillsammans med Marcus Wallenberg och Erik Frisell sändes Hellner, mycket mot sin egen vilja — han skyllde bl. a. på oförmåga att tala engelska och sin obekantskap med handelsfrågor — till London 1916 för att där söka uppnå ett handelsavtal med engelsmännen. Som bekant var Hjalmar Hammarskjöld bestämt emot en uppgörelse med England och hade givit bitr. kabinetssekreteraren i UD, kanslirådet C. G. Westman, särskilda instruktioner, enligt Hellner av allt att döma för att hindra att underhandlingarna ledde till positivt resultat. Den utförliga skildring memoarerna ge av konflikten med statsministern och framförallt med Westman ha med rätta uppmärksamrats i pressen. Som bekant ledde frågan till att regeringen Hammarskjöld föll den 29 mars 1917. En ny högerregering, Swartz—Lindmans, trädde emellertid till och den svensk-engelska handelsfrågan fick vila. Hellner kunde återvända till sitt sedan länge pågående arbete i processkommittén och hade ingen kontakt med den nya regeringen. Han trivdes utmärkt med detta lugnare liv men kunde på åskådareplats följa, huru livsmedelssituationen i

Sverige till följd av blockaden blev allt värre. Han retar sig åtskilligt över hur därvid Lindman, vilken som ordförande i Handelskommissionen motarbetat det engelska avtalsförslaget, i sina offentliga uttalanden utan att öppet erkänna det i sak gav Hellner och hans medförhandlare rätt. »Min reflexion i anledning av Lindmans ord är, att det skall Lindmans makalösa oförskämdhet till för att offentligt yttra vad han gjort», skriver Hellner, »då han visste med sig, att han faktiskt gjort alla medgivanden och uppfyllt alla villkor, som krävdes i avtalsförslaget, och att hela Handelskommissionen och hela regeringen visste om detta faktum.»

Vänstervindarna hösten 1917 och Luxburgaffären medförde den 2 oktober ministären Swartz—Lindmans avgång. Till Hellners enligt egen uppgift stora förfaran gick den nye statsministern Nils Edéns erbjudande om utrikesministerposten till honom själv. Han ängslades över att överta den ansvarsfulla posten i den svåra kris, vari även Sverige befann sig, och ansåg inte heller sin ekonomi medgiva att han accepterade. Dessutom fruktade han, att den nya regeringen med fyra socialdemokrater skulle bli radikalare än som var förenligt med hans egen moderat-liberala uppfattning. I realiteten stod Hellner ganska långt till höger även inom det liberala partiet. Slutet blev emellertid, att Hellner tvangs att acceptera utrikesministerposten. Detta skedde dock på villkor, att han skulle få ägna sig uteslutande åt utrikespolitiken och att han, åtminstone under den första tiden, skulle få Fredrik Ramel som adjoint. Det förstnämnda villkoret var dikterat av Hellners önskan att hindra, att han, som tidigare Trolle och Ehrensvärd, utnyttjades av kungen för att påverka regeringen i övrigt.

Memoarerna syssla fr. o. m. ministertiden helt naturligt övervägande med utrikespolitiken och UD. I den förstnämnda dominerade handelsavtalets slutförande, Ålandsfrågan, kungamötet i Kristiania, kriget i Finland och förhållandet till Ryssland. Det skulle föra för långt att här gå in på de viktiga frågor, som i dessa sammanhang behandlas. Här må endast framhållas, att det finska kriget beredde Hellner mest bekymmer och föranledde häftiga angrepp på honom och hela regeringen från högerpressens sida. »Mest bekymmer gjorde detta mig därför», skriver han, »att jag ej sällan nödgades handla annorlunda än mina sympatier låg.» På ett annat ställe i memoarerna lättar han sitt hjärta på följande sätt: »Hade jag varit en ung man, hade jag nog sällat mig till de frivilliga, som drogo över till Finland och kämpade i Mannerheims armé, men i politik får man ej handla efter sina personliga känslor; i varje fall voro omständigheterna här sådana, att jag mången gång nödgades handla annorlunda än jag skulle önskat.» Hellner var fast övertygad om att en svensk intervention i Finland var utesluten av både utrikes- och inrikespolitiska skäl. Tack vare framförallt utrikesministern erhöll emellertid Mannerheim vissa exportlicenser för välbehövliga vapen från Sverige. Inom utrikesdepartementet uppskattade Hellner särskilt Torvald Höjer, som han alltmer lärde sig värdera, och Hjalmar Hammarskjölds son, den unge begåvade Åke Hammarskjöld. I övrigt är han allt annat än nöjd med sina medarbetare i UD. C. G. Westman gjorde han sig av med så snart som möjligt. Problem hade Hellner också med ministerposterna i Berlin och Tokio. Särskilt vållade G. O. Wallenberg och David Bergström honom stora bekymmer.

De nu utgivna memoarerna sluta med några ord om kollegerna i Edéns

ministär. Hellner hade djup respekt för Edén, som enligt honom så fullständigt förverkligade det liberala partiets program, att det efteråt visade sig svårt att konstruera ett aktuellt partiprogram. Även de övriga karaktäristikerna av regeringskollegerna äro värdefulla i sin tydliga strävan till objektivitet.

Överansträngd och trött lämnade Hellner vid ministären Edéns avgång 1920 för alltid Arvfurstens palats. »Dagen efter sedan Edénska ministären lagt in om avsked», skrev Louis De Geer till Hellner, »såg jag en av dess medlemmar med fru och barn åka ut till Djurgården i öppen vagn. Han såg mäkta belåten ut.» Det var Hellner själv han avsåg. Denne var i grunden ingen politiker, han saknade också det ideella patos, som bar upp flera av regeringskollegernas arbete. Han trivdes bäst med att i lugn och ro syssla med sakliga frågor, där partitaktiken låg fjärran. Han stod som nämnts på den högra sidan inom det liberala partiet och återkom 1914 till riksdagen som Föreningen Frisinnade Försvarsvänners representant. Redan med sommarriksdagen var det emellertid slut med riksdagsmannaskapet. Hellner avböjde återval. »Jag tyckte att det var förlorad tid att sitta och åhöra debatter, som i mitt tycke alltför mycket buro prägel av halvbildning och omogna idéer», skriver han i memoarerna. Han erbjöds att bli president i Svea hovrätt men avböjde även här och återvände definitivt till privatlivet och de många uppdragen inom bank- och affärsvärlden. Under 1920—30-talen kom hans huvudinsats att koncentreras till Stockholms Enskilda Bank. Som erkänsla för sina insatser i det allmännas tjänst begåvades han med Serafimerorden.

Bilden av Johannes Hellner blir ofullständig om man ej nämner hans levande intresse för litteratur och historia och hans sinne för estetiska upplevelser. Hans intresse för den kinesiska keramiken och det kinesiska porslinet är bekant. År 1935 skrev han sålunda förordet till Leopold Reidemeisters stora arbete »Ming-Porzellane in schwedischen Sammlungen». Det är en andligen rikt utrustad man, som möter oss i Johannes Hellners minnen och dagböcker.

A. Kw.

Israel Holmgren

Andra delen av Israel Holmgrens memoarer, *Mitt liv* (Natur och Kultur 1959, 345 s.), omspanner tiden 1920—1945. Det är huvudsakligen dagboksanteckningar, ganska ofta kompletterade och diskuterade av författaren själv, som framställningen bygger på, jämte två särskilt skrivna översikter, nämligen av hans insatser i riksdagsarbetet och av hans kamp mot nazismen under andra världskriget. Denna del bekräftar intrycket av en sällsynt vital, rastlöst verksam och utpräglad intellektuell människa, självständig och orädd, stridbar och utmanande. Hans idealism fördjupas under intrycket av det nazistiska hotet och han tar modigt upp kampen i sällskap med Ture Nerman och Torgny Segerstedt mot regeringen för dess undfallenhet mot Hitler. Kulmen nås, då han — efter att ha nedlagt sitt riksdagsmannaskap — den 11 maj 1940 delade ut flygblad i riksdagen med uppmaning att låta Sverige ingripa i kriget på Norges och de allierades sida. Han fortsätter sin kampanj vid folkmöten över hela landet inför sammanlagt

50 000 personer. Hans skrift »Nazisthelvetet» föranledde åtal och fällande dom — fyra månaders fängelse, som nedsattes till två månader i Svea Hovrätt och Högsta domstolen. Till hans stora förtrytelse beviljade Kungl. Maj:t nåd efter en uppvaktning av 150 läkare. Det föranledde honom att till regeringen inge en protestskrivelse, där han betygade sin ovillighet att ta tillbaka någonting och att inhibera fortsatt agitation. Hans aktivitet ledde till en öppen brytning med Per Albin Hansson och socialdemokratin, med vilket parti han under sin riksdagstid känt den största samhörighet, trots att han var partimedlem hos de frisinna. Obenägheten för kompromisser, som uppfattades som förräderi mot idealen, gör Holmgren till en typisk företrädare för den radikala 80-talisten och ställer honom i paritet med t. ex. Knut Wicksell. Tilltron till det egna intellektets överlägsenhet hindrar honom samtidigt att bli en verklig demokrat till sinnelaget och skapar en viss egocentricitet, som försvårar samarbetet med andra. »Jag passar endast att leva mitt eget tankeliv», säger han på ett ställe, och han vill ofta bli kvitt alla sina bestyr och uppdrag som Serafimerlasarettets direktör, vilka lätt leder honom in i konflikter med kolleger och medmänniskor. »De moraliskt överlägsna, således idealisterna, som äro rättrådiga, mera abstrakta i sitt tänkande de äro alltid fåtaliga, de känna sig hopplöst isolerade, äro ofta av nervöst temperament, vinna sällan någon märkbar framgång, men äro ändå den för framåtskridandet viktigaste gruppen.» I sanning ingen dålig självkaraktistik!

Hans reformnit omfattar även dryckessederna, och han ställer sina krafter och sin medicinska läkarkunskap i nykterhetens tjänst. Han är troligen den förste som på allvar tar itu med rattfylleriet och yrkar på kännbara straff trots en storm av protester. Han ger sig ut på en rad föredragsturnéer för att föra nykterhetens talan men har ibland svårt att förlika sig med de folkliga dragen i nykterhetsrörelsen och kan inte fördra »frimicklarna».

Stort utrymme ägnas åt de internationella läkarkongresserna, som skjuter fart omedelbart efter det första världskriget. Även andra internationella evenemang t. ex. 100-årsdagen 1923 av Pasteurs födelse i Paris och Laënnecs 100-årsjubileum i Paris 1926 finns relaterade. Vid en internationell reumatismkongress i Moskva 1934 greps han av en ohöjd beundran för de påtagliga framstegen som Sovjetregimen gjort, och den välregisserade första majparaden på Röda torget imponerade storligen. Hans tydliga sympatier för kommunismen inkräktar emellertid icke på hans rättrådighetsideal. När Stalin 1939 sätter igång en utrensingsprocess mot framstående ryska läkare av judisk börd och framkastar fullständigt orimliga beskyllningar, är Israel Holmgren den förste att officiellt brännmärka detta. Då han inte vinner gehör i »Kulturfront» för en aktion i frågan, lämnar han detta sällskap som egentligen bildades för att dra i härnad mot nazismens omänskligheter och därför räknade en rad sovjetsympatisörer som medlemmar.

Trots mångfalden av uppdrag, resor, kongresser och representationer är och förblir familjen medelpunkten i hans liv, och dagboken förmedlar många tjugande interiörer från familjekretsen, särskilt när den är samlad på det älskade Vasshammar och senare Elfnäs, där hans kärlek till naturen får fritt utlopp och där intellektualisten och den kämpande idealisten fylls av rousseauskt natursvärmeri.

Per Sandberg.

Lilla Paris' undergång

Birger Sjöberg efterlämnade vid sin död en omfattande skriftlig kvarläten-skap — 13 000 blad har den beräknats till. Om man betänker, att samlingen ännu är oordnad och att Sjöbergs handstil är allt annat än lättläst, förstår man, att en forskare redan härigenom ställes inför en oerhört krävande upp-gift och inför kronologiska och andra problem, som många gånger måste synas olösliga. Att uppgiften är tacksam, har Gunnar Axberger visat i sin bok *Lilla Paris' undergång. En bok om Birger Sjöberg* (Rabén & Sjö-gren, Sthlm 1960, 428 s., pris: h. kr. 29: —). Man kan fråga sig, om tidi-gare i svensk litteraturforskning så ingående skildrats, hur en diktares verk växa fram och hur det under den av skalden godkända och tryckta versio-nen ligga skikt av i detta fall skrämmande och spöklik art. Under »leken med de båda dockorna» — bodbiträdet och Frida — gingo underströmmar av lidelse, som bröto fram under konceptionen av Frida-dikterna och som följde Sjöberg hela livet, sammanflätade med det plågsamma minnet av hans misslyckade frieri. I en ny och fascinerande belysning ställes Lilla Pa-ris — de publicerade dikternas leende småstad med de små problemen. Åter och åter leker Birger Sjöberg i utkast och fragment med tanken på re-volution, förödelse och brand i idyllen. Axberger har i en rad undersökning-ar före och efter Sjöberg-boken — om Fredrika Bremer, Heidenstam och Hjalmar Bergman — visat, hur mycket en djupbornring i en diktares sym-bolvärld kan avslöja eller åtminstone låta oss ana. Hans tes är, att om en viss typ av symboler ideligen kanske under tiotals år tvingar sig fram i en diktares föreställningsvärld, detta inte kan vara en tillfällighet eller avfärdas som ett utslag av ett litterärt mode. Företeelsen kan åtminstone tjäna som en nyckel till förståelsen av personlighetens inre skikt eller »undermedvet-na», om man vill närma sig djuppsykologiens betraktelsesätt. I Sjöberg-boken har Axberger ägnat två viktiga kapitel åt diktares symbolvärld: eld- och vattensymboliken. Det är under det påfrestande turnéåret 1923, som eld-visioner bryta igenom i Sjöbergs diktning. Eldsymboliken vittnar om skal-dens oro och exaltation och samtidigt om identifikationen hos honom av ångesttillstånd och diktskapande. Elden representerar extas men också ett hot, en makt, som kunde bli förödande för diktaren. I sina eldvisioner ser diktaren sin »rödmynta bödel» — Frida-dikternas ljusa, förnumstiga ge-stalt! — och ur det bål hon staplat, springer blomning, dröm och skapande fram. I Sjöbergs senare diktning blir jämte elden den oroliga vattenytan och de anade havsdjupen den mest expressiva symbolen: »Vatten [av okänt djup, där svarta fiskar gå] med eld i käftarna — passionens hajar.» Under diktares sista år, då själssjukdomen bröt fram och han kände, hur skapar-kraften försvann, dök ofta upp hos honom tanken på »vidundret» som en eldväsande drake eller ett rasande sjöodjur. På ett gripande sätt väves sam-man drömmen om den Birger Sjöberg, som i sin diktning hade velat nå »stjärnan» men som i sitt bokslut endast finner »vidundret», föreställningen om att hans berömmelse vilade på pekoraldiktning. Sanningskravet och lus-ten att göra slut på allt som skapat hans berömmelse, blev till slut så brän-nande, att det splittrade skaldens hela personlighet. Så fascinerande som Ax-berger har ingen tidigare framställt det dubbelbottnade i Birger Sjöbergs väsen: den applåderade, blide idyllikern, som i sin diktning döljer sig bakom

maskeringar och »leker pekoralistleken». Axbergers undersökningar tangera religionspsykologiens och psykiatriens domäner, och han begagnar metoder, som delvis likna djuppsykologiens. Axberger är välgörande försiktig och medveten om att forskningar på dessa områden ofta måste röra sig med konstruktioner, vilkas hållbarhet kan diskuteras — en besinningsfullhet, som ju inte alltid utmärkt djuppsykologiens företrädare. Boken präglas av en nyansrik och säker stilkonst och klar blick för text- och källkritiska problem. Undersökningen innebär en stor vinning för svensk litteraturpsykologisk forskning.

Torgny Höjer.

Mia Leche-Löfgrens memoarer

För den som stiftat bekantskap med Mia Leche-Löfgrens skriftställarskap sådant det framträder i hennes tidigare memoarvolym, t. ex. »Våra föräldrars värld», innebär det knappast en överraskning att hennes slutredovisning av sitt liv framlagd i *Upplevt* (Hökerbergs 1959, 23: 50) blivit en både tjugande och stimulerande läsning.

Mia Leches levnad har ju varit utomordentligt rik både på ljusa och mörka upplevelser. Vad man speciellt gläder sig åt är den klarögdhet, med vilken den nu över åttioåriga författarinnan betraktar sociala förhållanden och moraliska begrepp både i sin ungdom och i nutiden. Hon förfaller aldrig till den alltför vanliga metoden att projicera nutidens uppfattning på sekelskiftets normer. Kapitlen »Barn på åttiotalet; Min första kärlek och En ung flicka söker plats» ger en på en gång humoristisk, allvarlig och framförallt charmfull framställning av den begåvade och intensiva Stockholmsflickans utveckling.

Upplevt innehåller åtskillig politik — författarinnan var ju såväl själv livligt verksam för spridning av upplysning i sociala och internationella frågor som följaktig sin make Eliel Löfgren i hans verksamhet som liberal advokat, justitieminister, chef för UD och slutligen partiledare — men det är egentligen inte här som bokens tyngdpunkt ligger, även om åtskilliga drag kommit fram som berikar kunskapen om Löfgren som människa.

Mia Leches skildring av de svåra åren kring hennes skilsmässa från sin första man är ett gripande dokument, så mycket mer intressant som hon förseglade sina daganteckningar och först återsåg dem i samband med författandet av denna bok. Man har vid läsningen av detta avsnitt inte lätt att förstå att sådant kunnat inträffa under ännu levande personers livstid. Tiden har sannerligen ridit långt sedan Mia Leche brutalt skildes från sina barn till 1960 års omskrivna TV-skilsmässa i folkhemmet. Skildringen ger också ett egendomligt vittnesbörd om i vilken utsträckning personer i en föregående generation hade tid att sysselsätta sig med nästans privata förehavanden och ta lidelsefullt parti för eller mot personer man knappast kände.

Författarinnan behärskar också konsten att måla biografiska miniatyrer. Särskilt fäster man sig kanske vid hennes porträtt av Ellen Key, Conrad Pineus, Marika Stiernstedt samt Thorsten och Alma Wigelius.

Upplevt berikar sålunda i hög grad vår tids svenska memoarlitteratur.

Man skulle dock önskat att författarinnan eller förlaget bättre sett över manuskriptet — nu har en del namn onödigtvis blivit lätt felaktiga. Man saknar också ett personregister.

W. O—g.

Skånska slott och deras herrar

Den skånska adelns och de skånska slottens historia är ett ämne som livligt fängslat både den vetenskapligt inriktade forskningen och det populära och journalistiska stundom anekdotbetonade intresset. Det är ett ovanligt rikt forskningsfält med aspekter åt många olika håll: politiska, ekonomiska och sociala, konst- och arkitekturhistoriska, biografiska och genealogiska etc. De magnifika skånska slotten och de till dem knutna minnena från ofta dramatiska händelser i det förflutna synas aldrig upphöra att egga den historiska fantasin. Ett nytt vittnesbörd om detta intresse är den praktfullt utstyrda volym *Skånska slott och deras herrar* (Sthlm 1960, 235 s., talrika färgplanscher) som publicerats av Alf Åberg.

Arbetets undertitel »En krönika i ord och bild om gårdar och människoöden» ger programmet för boken, som alltså ej är en vetenskapligt uttömmande framställning av det rika ämnet utan en bildkavalkad kommenterad med livfulla redogörelser för vissa mer eller mindre dramatiska episoder knutna till de tjugoen behandlade slotten — man måste hela tiden hålla i minnet att det är fråga om ett relativt snävt urval av slott, även om det på ett förtjänstfullt sätt lyckats för förf. att få in uppgifter i sin framställning som hänföra sig också till andra än de direkt berörda slotten (notiserna kunna lätt framletas med hjälp av ett ortnamnsregister som kompletterar bokens personregister). Det bör också kraftigt betonas att Åberg skickligt utnyttjat den valda ramen för sitt arbete till att presentera mycket av sitt rika vetande om viktiga händelseförlopp i Skånes historia, särskilt då sådana från landskapets försvenskingsperiod, t. ex. i skildringen av Corfitz Ulfeldt på Torup, Knud Thott på Knutstorp, Jörgen Krabbe på Krageholm och Rutger von Ascheberg på Bäckaskog. Men förf:s framställning belyser även andra århundraden och miljöer. Han skildrar sålunda cisterciensermunkarna på Herrevadskloster, sägnerna kring det medeltida Glimmingehus, de båda antagonisterna Niels Brahe på Vanås och Tyge Krabbe på Vegeholm likaväl som från en senare tid Carl August Ehrensvärd på Tosterup, Carl Georg Stjernswärd på Engeltofta, »den förste plogfabrikanten», och slutligen konsul Per Olsson på Røgle.

Det är givet att i ett på orter, personer och data så rikt arbete som det förevarande ett och annat kanske inte håller streck för en kritisk läsare. Rutger von Aschebergs maka hette ej som förf. uppger Maria Eleonora utan Magdalena Eleonora von Buseck (som förf. själv riktigt påpekat i sin utgåva av Aschebergs journal). Det kan knappast vara riktigt att som förf. gör (s. 177) jämställa Christina Piper med Hans Ramel som »den främsta kulturpersonligheten i Skåne under 1700-talet». Christina Pipers stora och viktiga insatser lågo främst på andra områden än de utpräglat kulturella. I bibliografin efterlyser man också Elsbeth Funchs 1953 postumt tryckta

praktverk om Övedskloster ett i fråga om utstyrseln med Åbergs bok jämförligt arbete.

Som helhetsomdöme måste sägas, att Åberg med denna bok skänkt oss ett nytt prov på sin välkända förmåga att på ett medryckande sätt popularisera sina stora kunskaper om Skånelandskapens fantasieggande historia.

B. Bé.

Svenskt och brittiskt

Förre krigsarkivarien Birger Steckzén har under 1950-talet organiserat en omfattande undersökning av vad brittiska arkiv och handskriftssamlingar kunna ge svensk historisk forskning. Resultatet har redovisats i *A guide to the materials for Swedish historical research in Great Britain* (Meddelanden från Kungl. Krigsarkivet, 5, 1958), ett arbete tillkommet genom samverkan av flera svenska arkivmän under Steckzéns ledning. Under arbetets gång har Steckzén med en för honom egen intensitet ägnat sig åt studier över de svensk-brittiska relationernas historia genom århundradena och det är med stort intresse man nu tar del av hans samling *Svenskt och brittiskt. Sex essayer* (Sthlm 1959, 323 s.). I njutbar form får man här en presentation av de senaste resultaten från ett betydelsefullt forskningsområde, präglad av förf:s förtrogenhet med det förefintliga arkivmaterialet likaväl som orientering i den allt rikare litteraturen.

I det första kapitlet behandlar Steckzén de svensk-brittiska relationerna i fågelperspektiv med början under vikingatiden och framfört till våra dagar. Förf. söker här beakta synpunkter från skilda områden, politiska, ekonomiska och kulturella, och han ger prov på en ovanlig förmåga av överblick och syntes.

De båda närmast följande kapitlen ägnas åt två framstående skottar, som ingripit även i Sveriges historia. Lågländaren James, förste hertig av Hamilton (f. 1606, † 1649), spelade en viktig roll som chef för den stora brittiska hjälpkåren till Gustav II Adolf under Trettioåriga kriget. Högländaren James Graham, femte earl av Montrose (f. 1612, † 1650) skymtar i svensk historia genom sitt arbete i Göteborg 1649—1650 på att utrusta en hjälpaktion åt Karl II. Det är med en verklig inlevelse förf. målar två fångslande och färgrika porträtt av de båda skottarna.

Kapitlet »Svenska resenärer i England under 1700-talet» ansluter till Sven Rydbergs bekanta doktorsavhandling om svenska studieresor till England under frihetstiden, men förf. har kunnat berika vår kunskap om ämnet och har även fört skildringen fram till århundradets slut. Han behandlar sålunda bl. a. Elias Martin, Carl Fredrik von Breda, Jean Louis Desprez och Thomas Thorild. Som en motsvarighet till detta kapitel har Steckzén i nästa avsnitt redogjort för hur »engelsmannen upptäcker Sverige», även det belysande för förf:s orientering i den omfattande litteraturen. En god hjälp har han härvid haft av S. E. Brings bibliografiska förteckning *Itineraria Suecana*.

I det sjätte och sista kapitlet »Svenska furstebesök i Storbritannien» behandlar förf. bl. a. Karl XV:s och prins Oscars engelska visit 1861 och dåvarande kronprins Gustafs besök i England 1879. Detta avsnitt tilldrar sig särskilt intresse genom att förf. kunnat begagna tidigare ej utnyttjat arkiv-

material. Han har sålunda bl. a. för det förstnämnda furstebesöket funnit uppgifter i Palmerstons arkiv på Broadlands. Och om kronprins Gustafs utländska resa har rikt stoff hämtats bl. a. i Bernadotteska familjearkivet och i riksmarskalken Otto Printzskölds efterlämnade papper. Ur vetenskaplig synpunkt torde detta sista kapitel vara det tyngst vägande bl. a. genom den närbild man här får av ett viktigt skede i Gustaf V:s ungdomsutveckling.

Steckzéns bok är vackert illustrerad och vänder sig till en vid läsekrets. Personregister saknas tyvärr.

B. Bé.

Roslagslitteratur

Roslagens fornminnes- och hembygdsförenings genom läroverksadjunkten P. M. Lijasing (jfr PHT 1947, s. 85) utgivna tidskrift *Hundare och Skeppslag*, varav under åren 1939—1955 elva ej minst i person- och släkt-historiskt hänseende värdefulla nummer utkommo (av vilka de nio sista på vardera mer än hundra sidor), tycks numera tyvärr ha upphört att utgivas. Däremot publicerade Roslagens sjöfartsminnesförening 1959 den fyrtiofemsidiga tjugonde årgången av sin tidskrift *Röspiggen*, som visserligen är mindre historiskt inriktad än *Hundare* och *Skeppslag* men ändå innehållit åtskilligt av personhistoriskt intresse, framför allt från 1800- och 1900-talen.

Bland på senare år utkomna specialarbeten kan framför allt nämnas numera kontraktsprosten Gustaf Unestams jättelika och rikt illustrerade *En bok om Söderby-Karl* (Uppsala 1954), omfattande 629 dubbel-spaltiga sidor med notapparat. Författaren har i förordet framhållit, att han icke är fackman inom något av de områden, som behandlas i verket. En historiker skulle givetvis inom sitt fack ha kunnat fördjupa framställningen på åtskilliga punkter och insätta många uppgifter i större historiska sammanhang. Unestams under tio år som kyrkoherde i Söderby-Karl ökade intima lokalkännedom och hans senare verksamhet i Uppsala med möjlighet till biblioteks- och arkivstudier har emellertid givit arbetet en så allsidig inriktning, att det kan betraktas som ett mönster för sockenmonografier. I motsats till vad som blivit fallet i alltför många lokalhistoriska skrifter har personhistorien ej kommit att dominera framställningen, som kanske framför allt kan kallas kulturhistorisk. Men det ligger i ämnets natur, att spridda uppgifter om en mängd personer förekomma i boken, varför man har anledning att beklaga avsaknaden av personregister. Biografier meddelas över kyrkoherdar, kommunistrar, klockare, riksdagsmän och ett fyrtiotal andra »bemärkta personer», varjämte kyrkvårdar, kyrkvaktare, orgeltrampare, skollärare och ordförande i kommunala styrelser och nämnder samt i diverse föreningar förtecknas med kronologiska uppgifter.

Av huvudsakligen personhistorisk inriktning är däremot den tidigare i Norrtälje och Falun verksamme men numera i Uppsala bosatte journalisten Edvin Gustavssons arbete om sin fädernebygd *Vaddö socken*, varav hittills utkommit delarna I (Tierp 1956, ny upplaga 1958; 239 s.) och II: 1 (Tierp 1959; 129 s.). I första delen behandlas på grundval av bl. a. kyrkoböcker, jordeböcker och domböcker byar och bönder i socknen genom

tiderna samt Ortala bruk. I del II: 1 få vi biografiska uppgifter om kyrkoherdar, komministrar, klockare och postmästare samt längder över kyrkvaktare, kyrkvårdar och skollärare. På baksidan av omslaget till första delen utlovas i andra delen bl. a. person- och sakregister. Arbetets karaktär gör, att läsaren innerligt hoppas, att detta löfte kommer att infrias i del II: 2.

Helt annorlunda är numera fil. lic. R u n e B l o m d a h l s licentiatavhandling *Ekebyholm. Några drag ur ett herresätes historia. Tiden t. o. m. räfsten och reduktionen* (Norrtälje 1959; 230 s.). Den är resultatet av systematiska forskningar i arkiven, bl. a. det betydande bestånd, som fortfarande finnes kvar på slottet, omkring vilket författaren förskaffat sig god lokal-kännedom, först såsom lärare vid Adventistsamfundets skola och sedan såsom villaägare. Då Ekebyholm tillhört så betydande ätter som Oxenstierna och Horn, har Blomdahls arbete kommit att behandla rikshistoriskt bekanta personer i deras egenskap av godsägare, framför allt Bengt Bengtsson Oxenstierna (»Resare-Bengt») och hans systerson Bengt Horn. Boken är rikt illustrerad, dock till stor del med fotografier av hus, som uppförts långt efter de sekler författaren behandlar. Beklagligt nog saknar även detta arbete personregister.

Hans Gillingsham.

Stenkol och lera

Till den i föregående årgång recenserade företagsmonografen *Stenkol och lera*, vars första delar utgivits 1953 och 1958 av Höganäs-Billesholms aktiebolag och som skildrade den skånska stenkolstrytningen, har fogats ett supplement utarbetat av bibliotekarien Gösta Engström benämnt *Bibliografi över nordöstra Skånes stenkols- och lervaruindustrier* (Upps. 1959, 181 s.).

Bibliografen, som omfattar litteratur från äldsta tid t. o. m. år 1955, bygger på en genomgång av de hithörande ämnesområdena i Göteborgs stadsbibliotek, Kungl. biblioteket och Tekniska museet i Stockholm. Den synes vara den första i Sverige, i vilken på ett så utförligt sätt skrifter finnas förtecknade, som beröra ett enda företag och dess föregångare. Skrifter rörande industriverksamheten, bolagen och finansieringen m. m. ha förtecknats under särskilda avdelningar, vilket även gäller riksdagshandlingar, skrifter om sociala förhållanden och kundinformation m. m. Under rubriken biobibliografier ha förtecknats skrifter utgivna av Knut Jakob Beskow, Ragnar Blomquist och Per Egon Gummeson. Ett värdefullt komplement till boken är ett blandat person- och sakregister.

S. G. H.

Åkers styckebruk

Förre översten G ö s t a H a h r har med entusiasm och energi nyordnat och förtecknat det utomordentligt viktiga arkivet på Åkers styckebruk innefattande som sin förnämsta beståndsdel Wahrendorffska handelshusets i många hänseenden enastående arkiv. Genom sitt arbete har han skaffat sig en intim förtrogenhet med styckebrukets historia och han har nu framlagt vad han här har att förtälja i en smakfullt utstyrd liten skrift *Åkers stycke-*

bruk (Sthlm 1959, 88 s.). Förf. kallar själv boken en vägledning i brukets historia, bebyggelse och arkiv. Vi få här en ingående redogörelse för de olika ägarna, tillhörande bl. a. släkterna Lohe, Watrang, Kierman, Wahrendorff och Posse. Arbetet innehåller även en utförlig redogörelse för styckebrukets arkiv och är försett med ett orienterande personregister.

B. Bé.

Minnen från prästhem i ärkestiftet

Förre kontraktspresten Carl Wilhelm Palm har publicerat en ny samling *Minnen från prästhem i ärkestiftet* (Malmö 1960, 241 s.); en tidigare samling utkom 1933. Volymen innehåller 16 bidrag av olika författare. I de flesta fall är det fråga om barndomsminnen nedtecknade av söner eller döttrar till präster inom det stora stiftet. Biskopinnan Lucie Runestam ger oss några glimtar från det sjudande livet kring hennes far ärkebiskop Nathan Söderblom. »Vandrarprästen» Carl Rogberg (f. 1862, † 1934) tecknas varmhjärtat och mjukt av sonen författaren Martin Rogberg. Med breda penseldrag porträtterar riksantikvarien Bengt Thordeman sin far, kyrkoherden Johan Thordeman (f. 1849, † 1916), och numera avlidne fil. dr Bror Jonzon skänker oss finstämda minnesbilder från sitt föräldrahem i Ljusdal (prosten Bror Gustaf Jonzon, f. 1855, † 1937). Också några vänporträtt äro värda omnämnande, framför allt kanske utgivarens teckning av den märklige prosten David Granqvist i Söderala (f. 1864, † 1959).

Den nu utkomna minnesboken rekommenderas varmt till alla som ha intresse av att stiffta bekantskap med de svenska prästhemmens kultur.

B. Bé.

Teologie doktorer vid Lunds universitet 1910—1960

Under ovanstående titel har professor Hilding Pleijel berikat vår personhistoriska litteratur med ett värdefullt nytt bidrag (Lund 1960, 37 s.). Den lilla skriften kompletteras med en sakkunnigt avfattad historik över teologie doktorspromotionerna i Lund. Medan rätten att utdela teologie doktorsgraden tidigare så gott som helt varit ett prerogativ för Kungl. Maj:t, tillämpades år 1910 för första gången i Lund en kunglig kungörelse av 1908, som tillförsäkrade teologiska fakulteterna rätt att utdela teologie doktorsgrad efter avlagda akademiska prov och att efter kanslers medgivande anställa promotion. Det är de på detta sätt utnämnda och promoverade teologie doktorerna som redovisas i Pleijels matrikel.

B. Bé.

Urkundspublikationer

Sedan nyutkomna urkundspublikationer sist anmälades (PHT 1958, s. 203) har ytterligare ett antal sådana arbeten utkommit av trycket.

Av den av stadsarkivet i Stockholm utgivna serien *Stockholms stads tänkeböcker från år 1592* har 1959 utkommit del 5, 1603—1604, redigerad av Folke Slemán och Göran Setterkrans (450 s.). Tänkeboken är utgiven med sedvanlig omsorg och försedd med de oumbärliga person-

yrkes-, ort- och sakregistren, upplagda efter samma systematiska grunder som på sin tid utmärkte Daniel Almqvists utgivningsteknik. I volymen ingår även det första bevarade egentliga kämnärsrättsprotokollet omfattande samma år som den publicerade tänkeboken.

Innehållsligt sett ger tänkeboken för åren 1603—1604 samma sällsynt rika och mångfacetterade bild av den offentliga administrationen och jurisdiktionen i vår huvudstad som de tidigare utgivna årgångarna. I förordet antyder Sleman några iakttagelser av källkritisk art vid utnyttjandet av tänkeböckerna. Frågan om textavfattningens tillkomst i förhållande till de protokollerade händelserna är givetvis ett ämne som måste vara lockande för en intresserad forskare.

Den personhistoriskt inriktade forskaren har mycket att hämta i Stockholms tänkeböcker. På grund av huvudstadens alltmånga markerade ställning som centralstyrelsens säte återfinnas här talrika uppgifter om människor långt utanför stadens ramar. Inte minst gäller det ofta utförliga uppgifter om arvsuppgörelser och dylikt. Ingen som forskar i den äldre vasatidens personhistoria bör därför underlåta att rådfråga tänkeböckernas register.

Av *Svenska riksrådets protokoll* har av riksarkivet publicerats en ny volym, band 18, avseende år 1658 (Sthlm 1959, 212 s.). Utgivare är docenten Lennart Thanner. Det är verkligen en händelse inom svensk utgivningsverksamhet som hälsas med en alldeles särskild glädje, så mycket större som det dröjt 30 år sedan den senaste volymen i denna viktiga urkundsserie såg dagen. Utgivarens uppgift har varit ytterst kvalificerad, då protokollet 1658 delvis är mycket svårtolkade. Thanner synes med föredömlig akribi ha löst editionsproblemen. Protokollen äro uppdelade på två serier dels från sammanträden med de hemmavarande riksråden dels från sammankomsterna inför kungen i fält. Det är givet att i båda fallen kriget och utrikespolitiken dominera vid överläggningarna, men också ärenden rörande den inre förvaltningen förekomma. Orienteringen underlättas genom ett personregister och ett ort- och sakregister. Namnregistreringen har säkerligen på grund av språkförvanskningarna i texten vållat utgivaren stora bekymmer.

Sten Landahl har med seg flit fullbordat ytterligare två volymer i serien *Sveriges ridderskaps och adels riksdagsprotokoll från och med år 1719. 25 och 26. 1765—1766, 2 och 3* (Sthlm 1959, 540 + 188 s.; 1960, 433 + 191 s.). Sistnämnda volym innehåller personregister.

B. Bé.

Tidskriftsöversikt

Acta Horti Bergiani, band 20, n:o 1 (1960) innehåller en publikation genom Arne Holmberg av Peter Jonas Bergius' trädgårdsjournal 1773—1790, som på 1950-talet anträffades i Vet. akad.'s bibliotek. Journalen har som utg. visar också ett stort personhistoriskt intresse genom den belysning den ger åt Bergius' förbindelser inom och utom Sverige.¹

¹ Tyvärr har utg. vid sina forskningar i SSA ej uppmärksammat (s. 45 not 2), att det finns kronotaxeringslängder också för andra år än för dem han anger; årgångarna 1785 och 1795 äro dessutom registrerade. Bouppteckningen efter greve Hans Henrik Liewen d. y. bör ej, som utg. gjort (s. 32), efterforskas i SSA utan i Svea hovrätts arkiv i RA.

Bromma hembygdsförenings årsskrift 1960 innehåller bl. a. ett par uppsatser om Åkeshovs slott (av Gösta Selling och Torsten Attarp).

Dædalus. Tekniska Museets årsbok 1959 innehåller bl. a. en uppsats av Arvid Bäckström om Kongl. Modellkammaren (bl. a. Christopher Polhem, C. J. Cronstedt, Carl Fredrik Fredenheim och Jonas Adolf Norberg), en biografi av Torsten Althin om järnverksbyggaren Carl Gustaf Wittenström (f. 1831, † 1911) och en omfattande studie av Manne Hofrén om Värnaby bruk vid Värnanäs i Småland (bl. a. om familjen Oxenstierna och industriedare som David Lemke och Bengt Weinberg).

Samma årsbok 1960 innehåller bl. a. en uppsats av Gösta Liljedahl om vattenmärken i papper och deras betydelse vid historisk forskning och en samling notiser av Fritz Andersson om Svartå bruk och Nyhyttan.

Fataburen. Nordiska Museets och Skansens årsbok 1960 innehåller bl. a. följande uppsatser rörande svensk personhistoria. Karl Asplund skildrar sakkunnigt och intimt släktgrenen Silverstolpes 1700-talspräglade gård Näs i Rö socken i Uppland med en charmant bildserie av Åke Grundström. Marshall Lagerquist ger med en litteraturhistorisk introduktion om bakgrunden till Selma Lagerlöfs kavaljerstyp Khevenhüller ett porträtt av riksrådet frih. Paul Khevenhüller till Julita (f. 1593, † 1655) med utförliga uppgifter bl. a. om en av Nordiska Museet 1959 förvärvat stamtavla på pergament över släkten Khevenhüller, härrörande från år 1568. Albert Eskeröd skildrar en originell tillverkare av solfjädrar och påfåglar Carl Thyrstedt (f. 1879, † 1959). Ruth Liedgren behandlar i en uppsats lärokursen för fruntimmer i Stockholm 1859—1861 på grundval främst av brev från en av eleverna Maria De Vylder (f. 1842, † 1910, senare g. m. med. professorn Seved Ribbing). John Granlund redogör för resultaten av undersökningarna av den s. k. Cecilias bod vid Eka i Lillkyrka socken, uppförd på 1590-talet (okänt till vilken Cecilia den skall attribueras). Gunnar W. Lundberg behandlar Gustaf Lundbergs pastellporträtt av grevinnan Christina Margaretha Augusta Törnflycht, gift Wrede-Sparre, utfört efter modell av ett oljeporträtt av Olof Arenius. Bengt Bengtsson ger några glimtar från restaureringen av Skottsbergska gården i Karlshamn (uppförd på 1760-talet av brukspatron Olof Olsson). Med stort intresse följer man Brita Stjernswards på fylliga dagboksanteckningar grundade teckning av »den blinde excellensen» greve Gustaf (Trolle-)Bondes ungdomresa till England 1794—1795. I anslutning här till må nämnas Bo Lagercrantz' meddelande om Nordiska sällskapet i London under slutet av 1700-talet (bl. a. om Claes Grill d. y. och Frans Michael Franzén). K. Rob. V. Wikman behandlar sedermera professorn i Königsberg Daniel Salthenius († 1750) och hans ungdomsförvillelse som Uppsalastudent att förskriva sig åt djävulen. I anslutning till museets nyförvärv behandlas en del anteckningar och andra handlingar härrörande från färgaren i Genarp Gustaf Österberg (f. 1842, † 1882; av Inga Wintzell), en interiör i allmogestil, som tillhört ombudsmannen i LO John Gran (av Arne Björnstad), en renässansfantasi (en gouache »Från Loire») av F. W. Scholander (av Sten Lundwall), snickarmästare Anders Udbyes möbelsnickarestäm-pel (av Sigurd Wallin), en kaffekanna i rokokostil tillverkad 1780 i Karlshamn av guldsmeden Niclas Blekberg (av Erik Andrén), en grupp möbler från

ätten von Höpkens Bogesund (av densamme) och en skridskodräkt som tillhört Hanna Palme, född von Born (av Elisabet Stavenow).

Forum Navale. Skrifter utgivna av Sjöhistoriska Samfundet Nr 16 (1960) innehåller en uppsats av Wilhelm Odelberg betitlad »Från Örnsköldsvik till Sevastopol» grundad framför allt på en nyligen till Kungl. biblioteket förvärfvad rikt illustrerad loggbok av midshipman William Digby Mackworth Dolben (f. 1839, † 1864), förd under den brittiska hjulfregatten Leopards operationer i Östersjön och Svarta havet under Krimkriget 1854—1856, och en publikation med kommentarer av E. Alfred Jansson av två intressanta brev från löjtnant Claes Collander (f. 1751, † 1799) till hans maka om Viborgska gatloppet 1790 (brevet tillhöra Collanders ättling ingenjör Erik Dellwik).

Genos. Tidskrift utgiven av Genealogiska samfundet i Finland 1959 innehåller bl. a. följande bidrag på svenska. Håkan Holmberg behandlar släkten Carianders från Pyttis-Strömfors första led (släkten stavar numera sitt namn Kajander). Georg Luther publicerar notiser ur Revels och Narvas kyrkböcker om personer med anknytning till Sverige och Finland. Michael von Timroth utreder släkten Geitels ursprung. Kaj Duncker behandlar den »rik-tiga» släkten Östring (jfr Genos 1958) och Sven-Erik Åström Kajanasläkten Elfving. Svante Lundell redovisar förbindelser mellan Österbotten och Västerbotten i genealogisk belysning.

Historisk tidskrift 1959 innehåller bl. a. följande bidrag av personhistoriskt intresse. Sture M. Waller ger i en uppsats om Oscar II, Preussen och Tyskland ny belysning åt motiven till omslaget i den svenska kungens inställning till Preussen 1866, varvid han särskilt betonar de väntade storpolitiska följderna av Preussens seger i det tyska inbördeskriget och känslan av fara från Ryssland. Gottfrid Carlsson meddelar ett florilegium av för svensk personhistoria intressanta notiser, excerperade ur Lübecks numera delvis förstörda Niederstadtbücher. A. von Brandt behandlar Lübeck och Sverige under förra hälften av 1600-talet. Sven Ljung tolkar i ett meddelande ett från två pappersbrev 1483 och 1484 känt ortnamn Tröggö kloster som en »återöversättning» till svenska av det latinska namnet på Tautra kloster i Norge (»tuta insula»). Gustaf Jonasson behandlar Bengt Oxenstiernas försök 1697 att hindra den franske ambassadören d'Avaux' audiens vid hovet efter Karl XI:s död. Henrik A. Olsson ställer förhistorien till den svensk-engelska alianstraktaten 1813 i ny belysning. Gottfrid Carlsson lämnar nya bidrag till kännedomen om Sten Sture d. ä:s mellanhavande med Otte Brakel (publicerar bl. a. ett tidigare av forskningen ej utnyttjat brev från ärkedjåknen i Slesvig och domherren i Lübeck mästare Johan Breide till Sten Sture, förvarat i Sturearkivet). Beth Hennings presenterar i utdrag med tonvikt på det politiskt intressanta en av henne i Löfstads arkiv i Östergötland anträffad svit av brev (212 stycken) från Ulrik Scheffer till Sophie Piper, född Fersen, under åren 1783—1799. Ake Lilliestam publicerar dagboksanteckningar förda i Berlin 1915 av Göteborgs Handels- och Sjöfartstidnings mångårige utlandskorrespondent Gustaf Siösteen (f. 1874, † 1947) belysande för den svenska aktivismen. Med stor skarpsinnighet diskuterar Stefan Söderlind

problem anknyttande till konkurrensen mellan Birgerssönerna 1266—1280 (konung Valdemar Birgersson, konung Magnus Ladulås, hertigarna Bengt och Erik Birgerssöner). Rudolf Bergström behandlar Erik av Pommern och den svenska tronfrågan 1448. Claude J. Nordmann meddelar en del intressanta notiser om jakobiterna och det svenska hovet 1745—1746 (bl. a. om en svensk överstelöjtnant Nagel i fransk tjänst). Yngve Rosander presenterar några i Ridderstadskas arkivet i Linköping förvarade brev från Gustav III och den franske ambassadören Charles Gravier de Vergennes till riksrådet greve Fredrik Carl Sinclair under riksdagen 1771—1772.

Historisk tidskrift för Finland 1959 innehåller bl. a. ett meddelande av Jarl Stormbom om två båtsmanskontrakt, ett med Åbo 1682 och ett med Björneborg 1683, en ytterst intressant och lärorik uppsats av Eric Anthoni om frälsemän och frälsegods på Åland under medeltiden (bl. a. om släkterna Sluk, Stryk, en släkt från Bastö, en släkt härstammande från Magnus Bysskalle och Margareta i Dalkarby, en släkt med binamnet Skräddare, Kodbolstadätten), ett meddelande av Jerker A. Eriksson om några medeltida dombrev anträffade i en kopiebok Wrede vol. 7, De la Gardie-samlingen i Lunds universitetsbibliotek, en uppsats av Anthoni om frälsegods, som ej betala »kiltispenningar», d. v. s. den äldsta skatten, biskopsskatten (polemik mot Väinö Voionmaa, som hävdar att det i Tavastland skulle ha funnits flera uråldriga stormannagårdar), en uppsats av Birgit Klockars om en finländsk Vadstenamunk Törner Andersson († 1435, ägare av tre i Uppsala universitetsbibliotek förvarade handskrifter), en undersökning av Eja Margrete Hirn om mudderverket i 1700-talets Åbo (med talrika uppgifter om de ledande borgarna i staden), en uppsats av Berndt Federley kring en brevväxling mellan R. A. Wrede och Emil von Qvanten, ett meddelande av Anthoni om en omdatering av ett av Erik av Pommern utfärdat frälsebrev för Jöns Gregersson 1407 (tidigare datering 1401).

Kalmar län. Årsbok för kulturhistoria och hembygdsvård 1960 innehåller bl. a. en uppsats av Manne Hofrén om en vandring bland ruiner med anknytning till sådana i Kalmar län. Med stort intresse läser man en redogörelse för arkivet på Kalmar slott, »källor till Kalmar läns historia samlade i Läns museets arkiv». Det är ett rikt material av handlingar som under årens lopp samlats i museet, föreningsarkiv, gårdsarkiv, släktarkiv, företagsarkiv och talrika excerptsamlingar rörande länets historia. Det vore angeläget att den historiskt intresserade allmänheten finge tillgång till liknande redogörelser för arkiven i andra museer och att åtgärder vidtoges för en central registrering — successivt à jourförd — av dylika rapporter. Vikten av att museerna ordna och förteckna sina handlingar efter vedertagna arkivprinciper kan ej nog understrykas.

Karolinska förbundets årsbok 1960 innehåller bl. a. en studie av Olle Cederlöf i bataljmålaren Johan Philip Lemkes stafflimåleri med utgångspunkt från en i Malmö museum befintlig tavla »Bataljscen från skånska kriget» (tidigare benämnd »Karl XI i slaget vid Lund»), en utförlig undersökning av Sven Grauers till belysning av det karolinska enväldets näringspolitik åren 1686—97 (bl. a. om 1686 års handels- och manufakturkommission, där Fabian Wrede var ledande kraft), en uppsats av Alvin Isberg om Johann Rein-

hold Patkul och Livland åren 1699—1701, ett bidrag av Nils F. Holm om ett bekant diplomatiskt intermezzo i Wien 1707 mellan den kejsrerliga kammarherren och generaladjutanten greve Zobor och svenske ministern i Wien friherre Henning von Strahlenheim, en källkritisk utredning av Sture M. Waller om sekreterären Josias Cederhielms dagboksanteckningar och brev 1700—1709 och en uppsats av Heribert Seitz om den stora förödelsern år 1719 och striden vid Södra Stäket (bl. a. om Rutger Fuchs, Henrik Johan von Essen och Baltzar von Dahlheim).

Kronobergsboken. Hylltén-Cavalliusföreningens årsbok 1958—1959 innehåller bl. a. en studie av Carl Cullberg om Gunnar Olof Hylltén-Cavallius och bakgrunden till och den idémässiga grundsynen i hans arbete Wärend och Wirdarne, en orientering av Nils Törnqvist om småländska ortnamn, en uppsats av Nils Strömbom om en märklig bonadsmålare från Växjötrakten innefattande några utblickar kring Allbo-Kinnevaldsmåleriet (bl. a. om målarna Otto Henrik Brachwagen och dennes son Hans Sigismund Brachwagen, den senare f. omkr. 1672 och † 1752), en kort redogörelse av Sölve Olsson om utgrävningarna i Växjö domkyrka 1957—1958, några kompletterande notiser av Sven Ljung om gråbrödraklostret i Växjö (grundade bl. a. på avskrifter av medeltidsbrev i RA och KA), en uppsats av densamme om Växjö stads medeltida sigill, en studie av Torgny Lindgren om den efter Växjö brand 1838 instiftade Växjömedaljen, »vår första kommunala belöningsmedalj», och en uppsats av G. Hilding Rundquist om »Mellin-medaljerna», gymnastikpremier av sällsynt ålder och smak (om gymnastikläraren och konsistorienotarien i Växjö Samuel Gustaf Mellin, f. 1792, † 1856).

Kyrkohistorisk årsskrift 1959 innehåller bl. a. fyra var för sig betydelsefulla bidrag om ärkebiskop Yngve Brilioth. Av stort värde är Sven Göransson's djupgående undersökning om Brilioth som kyrkohistoriker, utmärkt av grundlig dealjkännedom och vidsträckta teologiska och historiografiska utblickar. Nils Karlström skildrar med förfaren hand Brilioths ekumeniska gärning. G. O. Rosenqvist ger nya och intressanta bidrag till kunskapen om Brilioth och Finland. Krister Gierow publicerar en bibliografi över Brilioths tryckta skrifter, omfattande ej mindre än 545 nummer. Av årsskriftens övriga innehåll må här framhållas följande. Conrad Bergendorff ger en översikt av Augustanakyrkans historia med anledning av det i år infallande 100-årsminnet. Berndt Gustafsson granskar på nytt källorna till vår kunskap om missionären biskop Osmund († i klostret Ely i England omkr. 1070). Lennart Hollman behandlar en av Tryggve Lundén verkställd, åren 1957—1959 utkommen översättning av heliga Birgittas uppenbarelser. Oloph Odenius meddelar en notis om björknäver som skrivmaterial i Vadstena kloster under senmedeltiden (i Cod. Ups. C 308; bl. a. om Vadstenamunken, generalkonfessorn Clemens Petri, † 1500). Jan Liedgren presenterar en uppgift om västgötaherrarnas uppror 1529 och den evangeliska läran (på grundval av ett i riksarkivet i Helsingfors förvarat originalbrev från Mogens Gøye till Gustav I 9/6 1529). Per Janzon utreder på grundval av en omfattande handskriftsundersökning Erik XIV:s kröningsritual 1561.

Svenska Linné-Sällskapet's årsskrift 1959 innehåller bl. a. en nekrolog av Nils von Hofsten över Anders Grape, en utförlig uppsats av densamme om

Linnés djursystem, en studie av Yngve Löwegren om Linné och de kungliga naturaliesamlingarna på Ulriksdal och Drottningholm, en uppsats av Telemark Fredbärj i anslutning till ett av Linné författat förord till en avhandling av Carl Renmarck (f. 1724, † 1773), en studie av Arvid Hj. Ugglå över Linné och bananen och en uppsats av Karin Westman Berg om C. J. L. Almquist och Carl von Linné. Av intresse är sällskapets värdjan om släktuppgifter av Linnés efterkommande. C. O. von Sydow publicerar en bibliografi över Linnélitteratur 1958.

Lychnos. Lärdomshistoriska samfundets årsbok 1959 innehåller bl. a. följande bidrag. Lars Gustafsson behandlar den litterate adelsmannen i den äldre stormaktstidens litteratur (bl. a. Stiernhielms Hercules). Allan Ellenius diskuterar motivet till försättsplanschen till Olaus Rudbecks Atlantica (atlasbandet 1679). Henrik Sandblad tolkar i en uppsats, »Eken vid Güstrow och de sju inseglen», Johannes Bureus' religiösa mystik. Gunnar Eriksson ger en utförlig redogörelse för svenska intryck från naturforskarmötet i Berlin 1828 (J. J. Berzelius, Elias Fries, Sven Nilsson, Fredrik Rudberg, Lars Peter Walmstedt, Anders Retzius, Pehr Fredrik Wahlberg, Wilhelm Hisinger, Carl Palmstedt och Joseph Elliot). Harald Elovson ägnar en studie åt trädgårdskonst och natursvärmeri under slutet av 1700-talet med en uppsats om relationerna mellan bröderna Gustaf Fredrik (f. 1757, † 1819) och Jonas Carl Linnerhielm (f. 1758, † 1829) och holsteinaren Christian Cay Lorentz Hirschfeld (f. 1742, † 1792). Arne Fredga och Stig Rydén publicera med en inledning spanjoren Juan José de Elhuyars vid besök i Sverige gjorda anteckningar efter Torbern Bergmans föreläsningar 1782. Sten G. Lindberg presenterar tre hittills okända svenska tryck från 1540-talet. Uno Boklund bidrager med en uppsats om Carl Wilhelm Scheele, där han meddelar hittills okända fakta om dennes liv ur medicine professor Carl Zetterströms i Östersunds landsbibliotek förvarade dagbok. V. Kruta kompletterar sin framställning i *Lychnos* 1956 om Anders Retzius och den tjeckiske läkaren Johannes Ev. Purkyně.

Malmö fornminnesförenings årsskrift 1960 innehåller bl. a. en uppsats av Einar Bager om tingmän och tingsnämnder, en studie av Otto Gröné om fältskärsyrkets renässans och dess epilog i vårt land med särskild hänsyn till förhållandena i Malmö (bl. a. om fältskärerna Gotlob Adam Sauer, f. 1832, † 1890, Carl Fredrik Ferdinand Sauer, f. 1863, † 1933, och Anders Silwer, f. 1856, † 1932), en undersökning av Ingemar Ingers om ortnamnen i Fösie socken och en uppsats av Helge Andersson om folkmål och folktro i Husie.

Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1959 innehåller bl. a. en uppsats av Gottfrid Carlsson om Mariefred och Venedig, ett bokhistoriskt aktstycke från år 1513 (om prior Jakob i Mariefred), och några anteckningar av Eino Nivanka om försäljningen av A. E. Nordenskiölds bibliotek. Bland nekrologerna fäster man sig vid Johan Nordströms över överläkaren och donatorn Gustaf Brun (f. 1886, † 1958) och Tönnes Klebergs över Anders Grape och A. B. Carlsson.

Personalhistorisk Tidsskrift. Udgivet af Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie 1959 innehåller bl. a. en uppsats av Arne Sundbo om en

släkt Lindberg som härstammar från ridfogden på Börringe kloster Jacob Ovesen och dennes son Niels Jacobsen, som under kriget 1678 flydde från Skåne till Danmark.

Samfundet Sankt Eriks årsbok 1959 innehåller bl. a. en uppsats av Eva von Zweigbergk med utdrag ur hennes mor Annastina Alkmans, f. Rydell, minnesalbum från Stockholmslivet i slutet av 1800-talet, en fortsättning på Gunnar Hellströms i samma årsbok 1957 publicerade redogörelse för källare och vinskänkar i Stockholm under Karl XII:s tid och frihetstiden (nu behandlas Kungsholmen, Norrmalm och Ladugårdslandet), en utredning av Ulla Behr om Dramatiska teatern i palatset Makalös, en historik av Tord O:son Nordberg över Farsta gård och en historisk-topografisk studie av Gösta Sel-ling över bebyggelsen kring Hötorget.

Samma årsbok 1960 innehåller bl. a. Bengt Thordemans anförande i Uppsala domkyrka den 18 maj 1960 om Erik den helige, en uppsats av Per Anders Fogelström om häxprocesserna i Katarina församling i Stockholm, avslutning på Gunnar Hellströms undersökning om vinskänkar och källare i Stockholm under Karl XII:s tid och frihetstiden (i denna årgång behandlas Södermalm), en uppsats av Signe Fredholm om det gamla Djurgårdsvarvet och dess ägare (bl. a. grosshandlare John Burgman och hans måg grosshandlare Adolf Fredholm) och en utredning av Gösta Sel-ling om esplanadsystemet och Albert Lindhagen (även om kammakare A. E. Schultheis, stadsingenjör A. W. Wallström, byggmästare A. E. Rud-berg och överstelöjtnanten sedermera landshövdingen Fredrik Wilhelm Leijonancker).

Släkt och hävd. Tidskrift utgiven av Genealogiska föreningen 1959 inne-håller bl. a. följande uppsatser. Jan Eric Almquist framlägger i en under-sökning betitlad »Häradshövdingen Arvid Jönssons [sparre över stjärna] av-komlingar till fjärde och femte led» en släktredogörelse från Västergötland, slutligen avfattad senast på 1550-talet; redogörelsen har tidigare publice-rats i PHT 1901 av K. H. Karlsson med noter av G. Djurklou men Alm-quist trycker den här rättad, kompletterad och i en modern form. Almquist supponerar att redogörelsen sammanställts av Knut Håkansson (Hand) på 1550-talet och bygger på en redogörelse som senast omkr. 1535 utarbetats för Gustaf Olofssons (Stenbock) på Torpa räkning. Med stort intresse följer man Hugo Wingårds utredning av skalden Johan Börjessons (f. 1790, † 1866) släkt; bl. a. belysas hans relationer till kusinen ärkebiskop Carl Fredrik af Wingård. Jan Eric Almquist utfyller en länge beklagad lucka i vår genealogiska litteratur genom en uppsats om släkten Wegelin från Riga (utslocknad i Sverige 1918). Med stor noggrannhet utreder Erik Hellerström släkten Höckert från Westfalen jämte andra Höckertsläkter i Norden. Erik Hård af Segerstad kompletterar sin framställning i Släkt och hävd 1957 om släkten Ollmans ursprung. Astrid Sondén ger nya bidrag till diskussionen om den bundna namngivningen; hon kunde därvid ha beaktat Otto Waldes synpunkter i uppsatsen »Några kalenderanteckningar av Erik Sparre» (PHT 1922, s. 25 ff.). Gunnar Norlin behandlar en gren av den gamla Mariestads-släkten Bratt kallad Rengsjö-grenen. I en uppsats »Bullret på Broby» be-handlar Magnus Collmar lägersmålet mellan Kristina Eriksdotter Ryning

(† 1656) och borgmästaren i Nyköping Peder Larsson, en händelse, som för i tankarna liknande skandaler i en annan högadlig sörmländsk familj några årtionden tidigare, nämligen de felsteg som begingos av riksrådet Jöran Classons (Stiernsköld) döttrar.

Statsvetenskaplig tidskrift 1960 innehåller bl. a. en uppsats av Carl-Gustaf Thomasson »Från kollektivavtalsrättens genombrottsår» med intressanta karakteristiker av hovrättsrådet Gustav Olin (f. 1872, † 1955) och statsrådet och generalpostdirektören Julius Juhlin (f. 1861, † 1934), i senare fallet en skarp vidräkning.

Stockholms stads arkivnämnds och stadsarkivs årsberättelse 1959 innehåller en alfabetiskt uppställd, ur personhistorisk synvinkel utomordentligt givande redogörelse av Göran Setterkrans för de numera omfattande person- och släktarkiven i Stockholms stadsarkiv med uppgifter om omfång och innehåll.

Svensk tidskrift 1959 innehåller bl. a. en artikel av Alf Åberg »Varför misslyckades Karl XII:s ryska fälttåg?»

Föreningen Sveriges sjöfartsmuseums i Stockholm årsbok 1957—58 innehåller bl. a. en uppsats av G. Holmberg om skeppsbyggarsläkten Sheldon, sex generationers verksamhet i svenska flottans tjänst.

Tidskrift i militär hälsovård 1960 innehåller bl. a. en biografi av Gustaf Severin över militär- och bruksläkaren Georg Evald Westergren (f. 1833, † 1890).

Värendsbygder. Utg. av Norra Allbo hembygdsförening 1960 innehåller bl. a. en uppsats om torp och backstugor i Hössjö rote (av Eva Bergström), en om torparebyn på Espetunaskogen (av Johan Karlsson) och en om torpbebyggelsen i Svanås (av Seved Öhrskog). Assar M. Lindberg framlägger nya viktiga resultat av sina energiska forskningar i salpetersjuderiet historia, denna gång i en uppsats om socknarna Blädinge, Aringsås och Lekaryd i Karl XI:s indelningsverk.

Åbo akademis årsskrift 1958—1959 innehåller bl. a. nekrologer över ärkebiskop Yngve Brilioth (av G. O. Rosenqvist) och den finländske historikern och folklivsforskaren professor Gabriel Nikander (av Oscar Nikula).

Från Bergslag och bondebygd. Örebro läns hembygdsförbunds årsbok 1960 innehåller en utförlig undersökning av Bertil Waldén om Örebro slotts byggnadshistoria med många intressanta nya bidrag och talrika personhistoriska upplysningar alltsedan medeltiden och fram till våra dagar.

Meddelande N:o 27 från Samfundet Örebro Stads- och Länsbiblioteks Vänner (1960) innehåller bl. a. Alf Ahlbergs högtidstal över Verner von Heidenstam på Olshammar den 5 juli 1959 vid hundraårsminnet av skalens födelse, en publikation av de i Birger Mörnerns samling och på andra håll i biblioteket befintliga Heidenstam-porträtten, tre bidrag av Henning Wieslander om Knut Hamsuns brevväxling med Birger Mörner rörande tillkomsten 1894 av »En bok om Strindberg» och några andra brev, bl. a. från

Gustaf Fröding till Mörner i samma ämne och några brevcitat från Albert Engström om Hamsun, en uppsats av Walter A. Berendsohn om August Strindbergs ostasiatiska studier, en studie av Nils Nilsson om kvinnornas arkiv med talrika exempel ur det stora Esplunda-arkivet samt en uppsats av Albin Warne om tillkomsten av Viby läsesällskap (bl. a. om kontraktsprosten Gustaf Wilhelm Gumælius).

MEDDELANDE ANGÅENDE PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

Personhistoriska samfundets årsmöte ägde rum på Källaren Den Gyldene Freden den 26 april 1960. På revisorernas förslag beviljades skattmästarer full och tacksam ansvarsfrihet för år 1959. Till medlemmar av styrelsen omvaldes professor Bengt Hildebrand, ordförande, f. d. riksarkivarien Bertil Boëthius, riksarkivarien Ingvar Andersson, översten Olof Ribbing, kanslirådet Åke Kromnow, krigsarkivarien Bertil Broomé och förste arkivarien Elsa Nordström. Till ny styrelsemedlem valdes docenten Torgny Höjer. Som revisorer omvaldes arkivarie Jan Liedgren och överbibliotekarie Wilhelm Odelberg och som revisorssuppleant kapten Ernst Bergman.

Vid sammanträdet höll professor Bengt Hildebrand föredrag om adliga ätten Hildebrand (utdöd 1809), en bankir- och godsägarläkt.

FÖRKORTNINGSLISTA

Obs särskild förkortningslista s. 111 till s. 111—170.

GVR	= Gustaf I:s registratur.
HH	= Historiska Handlingar.
HSH	= Handlingar rörande Skandinaviens historia.
HT	= Historisk tidskrift.
KA	= Kammararkivet.
KB	= Kungliga Biblioteket.
KrA	= Krigsarkivet.
LLA	= Landsarkivet i Lund
LUB	= Lunds Universitetsbibliotek.
MRA	= Meddelanden från Riksarkivet.
PHT	= Personhistorisk tidskrift.
RA	= Riksarkivet.
RR	= Riksregistraturet.
SBL	= Svenskt biografiskt lexikon.
SRA	= Svenska Riksdagsakter.
SSA	= Stockholms stadsarkiv.
UUB	= Uppsala universitetsbibliotek.

PERSONREGISTER

- Abraham Andreæ Angermannus, ärkebiskop 146
 — Brodersson, se Tjurhuvud
 Abraham, Tilleman, kansli-skriv. 113
 Adlerbeth, Gudmund
 Jöran, frih., statsråd, skald 182
 Adlersparre, Carl August (»Albano»), greve, kammarherre, skriftställare 184
 — Georg, greve, gen.-major, statsråd, landsh. 184, 185
 Agnes, dansk prinsessa 88, 89
 Ahlberg, Olof, bildhuggare 178
 Akrel, Fredrik, kopparstickare 178
 Albrekt, hertig av Preussen 80, 81
 Alkman, Annalisa, f. Rydell 214
 Almquist, Carl Jonas Love, förf. 213
 — Jan Erik Georg, jur. prof. 93
 Alnander, Johan Olofsson, kyrkoh. 180, 181
 — Samuel Johansson, lektor 180, 181
 Anckarström, Johan Jacob, kapten 183
 Anders Bengtsson (hjärta genomstunget av pil) 87
 — Bengtsson Bältare 54
 — Eriksson, se Hästehuvud
 — Gunmundsson, borgare i Norrköping 168
 — Hansson i Melby, rådmän i Norrköping 127
 — Hemmingsson, stads-skriv. i Norrköping 133
 — Henriksson, borgare i Norrköping 159, 165—168, 170
 — Håkansson, handelsman i Norrköping 164
 — Joensson (1625) 87
 Anders Lennartsson, se Forstena-släkten
 — Mauritzson, rådman i Norrköping 127, 136, 137
 — Nilsson, se Häst
 — Svensson, borgmäst. i Norrköping 167
 Andersson, Carl Ingvar, riksarkivarie 216
 Andreas Erici, kyrkoh. i Västeråker och Dalby 172
 — Olai, jur. dr, kansler 76
 Anna, prinsessa av Sverige 70
 Anna, g. m. Nils guldsmed 55, 58
 — g. m. Pålvel Low 144
 — Hansdotter, se Ulfsköld
 — Henriksdotter, g. m. Gunmund Andersson 163, 167
 — Månsdotter, g. m. Peder Gudmundsson (Strömberg) 156
 Anna Jöransdotter, g. m. Gunmund Andersson, 154, 167
 Anrep, Reinhold, hovmarskalk 67
 Anund Tordsson, borgmäst. i Norrköping 127, 135, 137—140
 Arenius, Olof, porträttmålare 209
 Arentz, Christoffer, köpman i Norrköping 168
 — Lueder, agent 158, 168
 Arvid, utridare i Norrköping 153
 — Eriksson, se Stålar
 — Jönsson, se Sparre över stjärna
 — Lakej 64
 — Larsson, borgmäst. i Norrköping 152
 Ascheberg, Rutger von, greve, fältmarskalk, gen.guvernör 203
 Atterbom, Per Daniel Amadeus, prof., skald 179
 d'Avaux, Jean Antoine, greve, fransk ambassadör 210
 Bagge, Ingeborg, g. m. Henrik Nilsson 125
 — (af Boo), Johan, amiral 61
 Bagghuvud, ått 54, 55, 72
 (—) Nils Hansson, ståthåll. 70
 Bathory, Stefan, konung av Polen 52
 Beck-Friis, Carl Augustin, frih., envoyé 196
 Benedictus Olai, livmedikus 172
 Bengt Birgersson, hertig 211
 — Jöransson, fogde i Norrköping, häradsh. 113, 124
 — Månsson i Kättestorp, soldat 149
 — Nilsson, se Ulfsköld
 Bengta, g. m. Erik Knutsson i Norrköping 120
 Benzelstierna, Gustaf, k. bibliotekarie, censor librorum 100, 101, 104, 105
 Berg, Fridtjuv, statsråd 197
 Bergius, Peter Jonas, med. prof., botanist 208
 Bergman, Ernst Ludvig Wilhelm, kapten 216
 — Hjalmar Fredrik Elgérus, förf. 201
 — Torbern Olof, prof., kemist 213
 Bergström, David Kristian, statsråd, envoyé 198
 Bertil Wastesson, rådman i Norrköping 127
 Berzelius, Jöns Jacob, frih., kemist 213
 Beskow, Bernhard von, frih., överstekammarjunkare 187
 Bielke, Sten Carl, frih., vice president 181
 — (af Åkerö), Johan Axelsson, riddare, riksråd, ståthåll. 130
 Birger Magnusson, konung av Sverige 88

Peronregistret är upprättat av major Nils Belfrage.

Prästerna i Uppsala stift 1527 (s. 104—110) äro icke medtagna i registret.

Särskilt personregister till s. 1—47

- Birgitta Birgersdotter, den heliga, se Finstaätten
 Biörnstedt, Arne, målare 209
 Blekberg, Niclas, guldsmed 209
 Boëthius, Simon Bertil, riksarkivarie 216
 Bonde, Carl, frih., landsh. 157, 162
 — Gustaf Trolle-, greve, överstekammarjunkare 209
 Born, Hanna Maria von, se Palme
 Boström, Erik Gustaf Bernhard, statsmin., godsägare 191
 Botvid Hansson, stadsskriv. i Norrköping 123, 145, 147
 Brachwagen, Hans Sigismund, målare 212
 — Otto Henrik, målare 212
 Brahe, Niels, dansk adelsman 203
 Brakel, Otte, baltisk adelsman 210
 Brask, Hans, biskop 92, 93, 98, 99
 Bratt, Rengsjö-grenen 214
 Breda, Carl Fredrik von, porträttmålare 204
 Breide, Johan, ärkedjäkne, domherre i Lübeck 210
 Breitholtz, Lennart Gunnar, prof. 179
 Bremer, Fredrika, förf:nä 201
 Britta Nilsdotter, se Ulf-sköld
 Brockenhusen, Erik, danskt sändebud 98
 Brodde Svensson, borgare i Vadstena 168
 Broomé, John Robert Bertil, fil. dr, krigsarkivarie 216
 Brilioth, Yngve Torgny, ärkebiskop 212, 215
 Brun, Gustaf Julius, lasarettsläkare 213
 Brunnsvik, Hans von, borgmäst. i Norrköping 128, 140, 162—165
 Brynte Nilsson, se Ulf-sköld
 Bröms, jfr Måns Svensson
 Brömse, Claus, borgmäst. i Lübeck 79
 Bureus, Johannes, riksantikvarie 213
 Burgman, John, grosshandl. 214
 Buseck, Magdalena Eleonora von, g. von Ascheberg 203
 Börjesson, Johan, skald 214
 Cariander (Kajander), finländsk släkt 210
 Carl, hertig av Västergötland 190
 Carlson, Karl Gustaf, justitieråd 197
 Carlsson, Alfred Bernhard, förste bibliotekarie 213
 Carstens, Petter, rådmän i Norrköping 128, 158, 160
 Cecilia Johansdotter, g. m. Lasse Pedersson 86
 Cederhielm, Josias, frih., riksråd, ambassadör 212
 Cederström, Claes Edvard, frih., löjtnant, godsägare 196
 Celsius, Olof, d. y., biskop 179
 Chesnecopherus, Johannes, med. dr, prof., 76
 — Nicolaus, jur. dr, hovkansler 76
 Claus Botvidi, kyrkoh. 147
 — Ingevalsson, borgare i Norrköping 132, 146
 — Jakobsson, rådmän i Norrköping 128
 Clemens Petri, gen.konfessor 212
 Collander, Claes, löjtnant 210
 Collmar, Knut Magnus Theodor, kyrkoh. 63
 Crönstedt, Carl Johan, greve, president 209
 Crusenstolpe, Magnus Jacob, assessor, skriftställare 186
 Crusius, Olaus Benedicti, prof., assessor 74—76
 (Cruus af Edeby), Jesper Andersson, landsh. 63
 (—) Karin Andersdotter, g. 1. Ross, 2. Wackerbart 63, 64, 72
 Dahlheim, Carl Baltzar, gen.kvartermäst. 212
 Dalin, Olof von, hovkansler 178, 179
 Dan Jönsson, borgmäst. i Norrköping 127
 de Besche, Vilhelm (Welman), bruksägare 160, 165, 178
 De Geer, Laurens, brukspatron 178
 — Louis († 1652), bruksägare 140, 141, 145, 165, 177, 178
 — (af Finspång), Gerard Louis, frih., landsh., statsmin. 199
 De la Gardie, Jakob, greve, riksmarsk 169
 Derfelt, Hans, skeppshövitsman 61
 Désirée, drottning av Sverige och Norge 185, 190
 Desprez, Jean Louis, arkitekt, målare 204
 De Try, Henrik, faktor 178
 De Vylder, Augusta Maria Aurora, g. Ribbing 209
 Dimitrij, tsar av Ryssland 70
 — rysk tronpretendent 68
 Dolben, William Digby Machworth, engelsk sjökadett 210
 Durchman, Lahja Hyvä, finländsk prost 95
 — Osmo, finländskt kansli-råd, genealog 95, 96
 Durell, jfr Nils Månsson
 Edén, Nils, prof., statsmin. 195, 198, 199
 Ehrenpreis, Hans, d. ä., överinspektör 151
 Ehrensward, Carl August, greve, generalamiral 203
 — Carl Fredrik, frih., löjtnant, skriftställare 183
 — Johan Jacob Albert, greve, envoyé, utrikesmin. 196, 198
 Ehrström, Carl Gustaf, finländsk senator 95
 Einar Hafllidason, isländsk annalförf. 88, 89
 Ekman, Agnes, g. Hellner 195
 — Johan, grosshandl. 196

- Elfving, finländsk släkt 210
 Elhuyar, Juan José de, spansk vetenskapsman 213
 Elin, g. m. Sven Nilsson 113
 — Nilsdotter, g. m. Jöran Anundsson 142
 Elliot, Joseph, med. dr 213
 Engeström, Jakob von, kansliråd 183
 Engström, Albert Laurentius Johannes, prof., konstnär, förf. 216
 Ericus Petri, kyrkoh. i Uppsala 175
 Erik den helige, konung av Sverige 177, 214
 Erik av Pommern, konung av Sverige 211
 Erik XIV, konung av Sverige 76, 120, 122, 175, 212
 Erik Menved, konung av Danmark 88, 89
 Erik Magnusson, konung av Norge 88, 89
 Erik av Langeland 88, 89
 — kyrkoherde i Berg (1625) 87
 — i Svärtinge, sågare 149
 — Andersson, häradsskriv. 116
 — Anundsson, handelsman i Norrköping 140
 — Birgersson, hertig 211
 — Hansson, rådman i Norrköping 127
 — Jönsson, se Lillie af Greger Mattssons ätt
 — Knutsson I, fogde i Norrköping 120
 — Knutsson II, fogde i Norrköping 113, 120, 121, 131, 132
 — Månsson, se Natt och Dag
 — Nilsson, se Oxhuvud
 — Persson I, rådman i Norrköping 127, 137
 — Persson II, rådman i Norrköping 127
 — Svensson, utvald biskop i Åbo 98
 Eskil, helgon 177
 Essen, Henrik Johan von, överste 212
 Ethelride, angelsachsisk konung, helgon 177
 Eystein, Erlendsson norsk ärkebiskop 177
 Fecht, Petrus Michaelis, skolmäst., sekr. 171, 174
 Fegier, kapten 53
 Fehrman, Carl Gustaf, medaljgravör 178
 — Daniel, medaljgravör 178
 Ferdinand I, tysk-romersk kejsare 78
 Fersen, Eva Sofia von, se Piper
 Filip, lantgreve av Hessen 79, 81
 (Finstaätten), Birgitta Birgersdotter, den heliga 212
 Fleetwood, Carl Reinhold Axel Georgsson, frih., kab.sekr. 193
 Folke Karlsson, se Lejonbalk
 (Forstena-släkten), Anders Lennartsson, riksmarsk 62, 67
 Frans I, konung av Frankrike 80
 Franzén, Frans Michael, biskop, skald 209
 Fredenheim, Carl Fredrik, överintendent 209
 Fredholm, Adolf, grosshandl. 214
 Fredrik I, konung av Danmark 97, 98
 Fredrik III, tysk kejsare 189, 190
 Fries, Elias Magnus, prof., botanist 213
 Frisell, Erik, direktör 197
 Fryxell, Anders, prof., kontraktsprost, hävdatecknare 187
 Fröding, Gustaf, skald 192, 216
 Fuchs, Rutger, frih., gen.-major, överståth. 212
 Funch, Elsbeth 203
 Fägerskiöld, ätt 52, 53, 72
 — Lars, ryttnäst. 53, 54
 Gadh, Hemming, biskop 98
 Geijer, Erik Gustaf, prof., historiker, skald 187
 Geitel, finländsk släkt 210
 Geoffrey of Monmouth, walesisk krönikeskrivare 177
 Georg, helgon 177
 Gera, ätt 169
 Germund Gunnarsson, fogde 126
 Gerson, fransk teolog 177
 Gertrud, helgon 177
 Gezelius, Johan, kyrkoh. 180
 Gillberg, Jacob, kopparstickare 78
 Goldschmidt, Otto, pianist, tonsättare 188
 Graham, James, earl of Montrose 204
 Gran, John, ombudsman 209
 Granqvist, David Oskar, prost 207
 Grape, Anders Wilhelm, överbibliotekarie 212
 Grevesmöhlen, Carl August, överdir., skriftställare 186
 Grill, Claes, d. y., affärsman 209
 Grubbe, Sivert, dansk hovman 63
 Gudmund 'Arason, helgon 177
 — skaldstikle 88
 Gumälius, Gustaf Wilhelm, kontraktsprost 216
 (Gumsehuvud), Karl Ormsson, riksråd 85
 (—) Orm Folkesson 85
 Gunmund (Gudmund) Andersson, borgmäst. i Norrköping 128, 154, 159, 160, 163, 164, 167—170
 Gunnar Anundsson i Norrköping 140
 Gustav I, konung av Sverige 77—83, 97—102, 112, 122, 180, 212
 Gustav II Adolf, konung av Sverige 52—54, 66, 72, 119, 141, 144, 145, 149, 163, 192, 204
 Gustav III, konung av Sverige 179, 182, 183, 211
 Gustav IV Adolf, konung av Sverige 182
 Gustav V, konung av Sverige 204, 205
 Gustav VI Adolf, konung av Sverige 190, 197
 Gustaf Olofsson, se Stenbock

- Gutzloff, Melker, rådman i Norrköping 127
- Gyler, Wulf, sekreterare 80, 81
- Gyllenhielm, Carl Carlsson, frih., riksamiral 60—63, 65, 66, 72, 146
- (Gyllenhorn), Josua Arentsson, hovjunkare 169
- (Gyllenstierna af Lundholm), Karin Göransdotter, g. Natt och Dag 92
- (—) Malin Eriksdotter, g. Trolle 92
- Gøye, Mogens, dansk rikshovmäst. 212
- Halvhjort, frälsesläkt 93
- (—) Nils Jönsson 93
- (—) Peder Jönsson 93
- Halvhjort av Hedenstorp, se Ulfsköld
- (halvt djur), Jon Jönsson 90
- Hamilton, James, hertig, skotsk general 204
- Hammarskjöld, Knut Hjalmar Leonard, landsh., statsmin. 196—198
- Åke Vilhelm Hjalmar, envoyé 198
- Hammarsköld, Lorenzo, bibliotekarie 179
- Hamsun, Knut, norsk förf. 215, 216
- (Hand), Knut Håkansson, fältöverste 214
- Hanna Persdotter, g. m. Sören Hansson 194
- Hans Anundsson i Norrköping 140
- Bengtsson, se Ulfsköld
- Clemetsson, fogde i Norrköping 113, 118, 124, 125
- Eriksson, se Ulfsparre
- Eriksson, rådman i Norrköping 127
- Hansson, borgmäst. i Norrköping 127, 142, 143
- Hansson d. y., rådman i Norrköping 142
- Henriksson, borgmäst. 74—76
- Jönsson, se Ulfsköld
- Larsson i Vadstena 113
- Hans Markusson, rådman i Norrköping 128
- Mårtensson, rådman i Norrköping 127
- Olsson (Olofsson), rådman i Norrköping 127, 159, 162, 164—166
- Hansson, Per Albin, statsmin. 200
- Sören, skollärare 194
- Harald Persson 113
- Hartman, Lorentz, guldsmid 75
- Hederstierna, Carl Fredrik Vilhelm, utrikesmin. 196
- Hedin, Sven Adolf, politiker, förf. 191
- Heidenstam, Carl Gustaf Verner von, förf. 201, 215
- Helle, Cort thor, handelsman i Lübeck 133, 145, 158—161, 168
- Hellner, Johannes, just.råd, utr.minister 194, 199
- Helsing, Erik, proviantmäst. i Norrköping 155
- Olof, rådman i Norrköping 127, 135, 155
- Per, fiskare i Norrköping 155
- Hemming Jonsson, borgmäst. i Norrköping 127, 132, 133, 152
- Henricus Andreae, kyrkoh. i Västerås 175
- Henrik IV, konung av Frankrike 60, 61
- Henrik d. y., hertig av Braunschweig-Wolfenbüttel 78
- Henrik, hertig av Liegnitz 154
- Henrik Henriksson, borgare i Norrköping 167
- Larsson d. ä., borgmäst i Norrköping 117, 127, 133, 142, 147—152, 155, 159, 161, 164, 165, 167, 170
- Larsson d. y., rådman i Norrköping 152, 167
- Nilsson, fogde i Norrköping 113, 119, 123
- Olsson, rådman i Norrköping 128
- Simonsson i Resebro 138
- Hildebrand, ätt 216
- Bengt Olof Hildebrand, prof. 216
- Hilla Nilsdotter, g. m. Nils Nilsson 59, 69
- Hille, Jacob, krigsman 64
- Hirschfeld, Christian Cay Lorentz, holsteinsk filosof 213
- Hisinger, Wilhelm, kemist, brukspatron 213
- Hitler, Adolf, tysk rikskansler 199
- Holmgren, Israel, prof. 199, 200
- Horn, ätt 206
- (af Kanckas), Carl Henriksson, fältmarskalk 66
- (af Äminne), Bengt, frih., riksråd, fältmarskalk 206
- Claes Fredrik, greve, major 183
- Hornsberg, Johannes, dr, kurmainziskist råd 78
- Hyltén-Cavallius, Gunnar Olof, fil. dr, etnolog 212
- Håkan, norsk hertig 88
- Håkan Persson, borgare i Norrköping 130, 155
- skeppshövsman 170
- (Häst), Anders Nilsson, stallmäst. 56, 59, 62
- (Hästhufvud), Anders Eriksson, guvernör 91
- Höckert, släkter 214
- Höjer, Torgny, docent 216
- Torvald Magnusson, envoyé 198
- Höpken, von, ätt 210
- Høyer, Henrik, norsk lärd 88, 89
- Inge Ingevaldsson, rådman i Norrköping 127, 132, 133, 149, 152
- Ingevald Månsson, borgmäst. i Norrköping 127, 129—132, 147, 152
- Ingrid, g. m. Lasse Håkansson 129
- g. m. Måns Månsson 154
- Joensdotter (1625) 87
- Jöransdotter, g. m. Botvid Hansson 123
- Månsdotter, g. l. m. Arvid, 2. m. Jöran Larsson 153, 154

- Ingrid Svenonis Olai 76
 Izarn, Joseph, Karl XIV
 Johans litteräre agent
 186
- (Jacobsköld), Peder Nilsson, ståthåll. 56, 64
 Jakob (Jacob), prior i
 Mariefred 213
 — Bengtsson, rådman i
 Norrköping 128
 — Johansson i Dädesjö,
 frälseman 87
 — Larsson i Stockholm
 114
 — Nilsson, se Oxhuvud
 — Ovesen, dansk ridfogde
 214
 — Tomasson, fogde i Norrköping 113, 119, 123, 124
 — Ulfsson, ärkebiskop 84
 Jesper, ärkedjåkne i Åbo 99
 Joachim, kyrkoh. i Rasbo
 172
- Johan III, konung av
 Sverige 76, 119, 122,
 123, 171
 Johan, hertig av Östergötland 119, 123, 126, 142, 144, 145, 156—174, 169, 170, 177
 Johan av Nassau, greve,
 överbefälhavare 67
 Johan Fredrik, kurfurste
 av Sachsen 81
 Johan Björnsson, fogde 113,
 123, 126
 — Eriksson i Hakunge 84
 — Hansson, fogde i Norrköping 113
 — Jakobsson i Dädesjö 87
 — Larsson, kansliskriv.
 119, 143
 — Wellamsson, borgare i
 Norrköping 151, 152
 Johannes Bothvidi, biskop
 145
 — Laurentii, dekan i Uppsala, kansler 100, 101, 104
 — Magnus, utvald ärkebiskop 98
 — Olai Medelpadius, kyrkoh. 176
 Jon (Joen), kyrkoh. i Storkyrkan 174
 — i Tolg, kyrkoh. 87
 — skomakare i Dalen, rådman i Norrköping 127
- Jon Aronsson (Arentsson), borgmäst. i Norrköping 128
 — Håkansson, rådman i Norrköping 127
 — Jönsson i Gladö, se Halvt djur
 — Larsson, borgare i Stockholm 114
 — Mauritzson, borgmäst. i Norrköping 127, 133—138, 154
 — Svensson, rådman i Norrköping 127
 Jonas Petri, kyrkoh. i Myresjö 87
 Jonzon, Bror Gustaf, prost 207
 Jorundr, biskop 89
 Josua Arentsson, se Gyllenhorn
 Juhlin, Anders Julius, statsråd, gen.postdir. 215
 Järta, Hans, statssekr., landsh., riksarkivarie 184
 Jöns Erlandsson i Hedens-
 torp, se Ulfsköld
 — Gregersson, finländsk
 frälseman 211
 — Hansson, rådman i Norrköping 127
 — Hansson, se Ulfsköld
 — Larsson, laxfiskare 118
 — Mauritzson, borgare i Norrköping 137
 — Mickelsson, rådman i Norrköping 127
 — Nilsson, kvarnägare i Norrköping 140
 — Olsson i Väsby 84
 — Persson, se Ulfsköld
 — Siffridsson, kvarnarrendator 130
 — Svensson målare, borgmäst. i Norrköping 128
 — Svensson, gårdsägare 93
 — Tordsson i Norrköping 140
- Jöran Anundsson (Ånes-
 son), borgmäst. i Norrköping 127, 139—141, 162, 163
 — Classon, se Stiernsköld
 — Larsson, rådman i Norrköping 127, 134, 147, 152—154, 167
 — Mauritzson, borgare i Norrköping 137
- Jöran Sonesson, fogde i Norrköping, häradsh. 113, 122, 123
 Kajander (Cariander), finländsk släkt 210
 Kalm, Pehr, prof., naturforskare 181
 Kampe, Jakob, borgare i Danzig 81, 82
 Karin i Dädesjö, hustru 87
 — (Göransdotter), se Gyllenstierna af Lundholm
 — Olofsdotter, g. 1. m. Andreas Erici, 2. m. Laurentius Paulinus Gothus 172
 Karl IX, konung av Sverige 56, 57, 60—62, 65—69, 72, 73, 75, 91, 118, 119, 122, 126, 134, 138, 139, 146, 148, 161
 Karl XI, konung av Sverige 210, 211, 215
 Karl XII, konung av Sverige 214
 Karl XIII, konung av Sverige och Norge 183
 Karl XIV Johan, konung av Sverige och Norge 185—187
 Karl XV, konung av Sverige och Norge 185, 204
 Karl V, tysk-romersk kejsare 78, 80—82
 Karl II, konung av England 204
 Karl Filip, hertig av Södermanland 66
 Karl Ingeborgsson, se Lejonbalk
 — Jonsson, fogde 92
 — Ormsson, se Gumsehuvud
 Kellgren, Johan Henrik, förf. 179
 Kerstin i Öntorp, g. m. Anders Bengtsson bältsare 54
 — Eriksdotter, g. m. Olof Claesson 75
 — Henriksdotter, g. m. Jöran Larsson 153
 — Henriksdotter, g. m. Måns Svensson 151, 152
 — Joensdotter, g. m. Peder i Ödetofta 87
 Key, Ellen Carolina Sofia, förf:nä 202

- Khevenhüller, släkt 209
 Khevenhüller, Paul, frih., riksråd 209
 Kierman, släkt 206
 Klint, Joen Petri, kyrkoh. 148
 Knut Håkansson, se Hand
 Kolbostadätten, finländsk ätt 211
 Krabbe (af Krageholm), Jörgen, frih. 203
 — Tyge, dansk riksmarsk 203
 Kristian II, konung av Danmark 97, 98
 Kristian III, konung av Danmark 79, 80
 Kristian IV, konung av Danmark 63
 Kristiern från Öland, fogde 84
 — Nilsson, se Vasa
 Kristina Jöransdotter, g. m. Nils Månsson (Durell) 154
 — Karlsdotter, drottning av Sverige 85
 Kristoffer Olsson, fogde på Stegeborg 113, 114
 Kromnow, Ernst Åke, kansliråd 216
 Kruse, Petter, landsh. 169
 Kurck, Axel, fältöverste 65
 Kursell, Jost, landsh. 63
 Köken, Hans, rådman i Norrköping 127
 Kökeritz, släkt 79
 — Anna, g. m. Konrad von Pyhy 79
 Laënnec, René Théophile Hyacinthe, fransk med. prof. 200
 Lagerlöf, Selma, förf:n 209
 Lamm, Martin, prof., litteraturhistoriker 179
 L'Archevêque, Pierre Hubert, fransk skulptör 178
 Lars (Lasse), kyrkoh. i Rasbo 172
 — Grelsson, proviantborgare i Norrköping 119—121, 127, 145
 — Henriksson, borgmäst. i Norrköping 152
 — Håkansson, fogde i Norrköping 112, 113, 127, 129, 151, 152
 — Joensson, se Ållonsköld
 Lars Jönsson, kamrerare 75, 76
 — Pedersson i Vrånghult, fogde 86, 87
 — Simonsson, fogde i Norrköping 113, 125
 — Simonsson, skrivare på Vånga 125
 — Svensson, fogde över Vadstena län 150
 — Trulsson, fogde i Norrköping 112, 113
 Laurentius Andreac, kyrkoreformator 97, 99, 101
 — Olai Gestricius, kyrkoh. 173—175
 — Paulinus Gothus, ärkebiskop 172
 Leche, Mia, g. Löfgren 202
 Leijonancker, Fredrik Wilhelm, öv.löjtnant, landsh. 214
 Leijonhufvud, se Lewenhaupt
 (Lejonbalk), Folke Karlsson, lagman 86
 (—) Karl Ingeborgsson, lagman 86
 (—) Magnus Karlsson, lagman 86
 Lemke, David, industriman 209
 — Johan Philip, bataljmålare 211
 Lemnius, Wilhelm, dr, läkare 172
 Leopold, Carl Gustaf af, tit. statssekr., skald 179
 Lewenhaupt, Mauritz, greve, riksdrots 67
 Levertin, Oscar, litteraturhistoriker, skald 179
 Liedgren, Lars Jan, arkivarie 84, 216
 Liewe, Henrik, överste 64, 67
 Liewen, Hans Henrik von, d. y., greve, riksmarskalk 208
 Liljensparre, Henrik, polis-mäst., tit. underståth. 183
 Lillie (af Greger Mattssons ätt), Erik Jönsson, ståth. 138, 139
 Lilliebielke, ätt 93
 Lilliehorn, Carl Pontus, öv.löjtnant 183.
 Lilliehöök (af Fårdala), Johan, rikstygmäst. 91
 Lillieulf, se Ulfsköld
 Lind, Jenny Maria, sångerska 187, 188
 Lindberg, dansk släkt 214
 Lindeberg, Anders, kapten, förf. 186
 Lindhagen, Claes Albert, just.råd 214
 Lindman, Salomon Arvid Achates, statsmin., konteramiral 197, 198
 Linné, Carl von, arkiater, botanist 181, 213
 Linnerhielm, Gustaf Fredrik, riksgеограф 213
 — Jonas Carl, kansliråd 213
 Linroth, Lovisa Magdalena, g. Adlersparre 185
 Liotr, abbot 89
 Lohe, ätt 207
 Low, Elisabet Páveldotter 144, 145
 — Hans Pávelsson, handelsman i Norrköping, kammarjunkare, advokatfiskal 145
 — Henrik Pávelsson, handelsman i Norrköping 145
 — Nils Pávelsson, rådman i Norrköping 128, 146
 — Pável, borgmäst. i Norrköping 127, 143—145, 167
 — Tönnes Pávelsson, handelsman i Norrköping 145
 Lundberg, Gustaf, pastellmålare 178, 209
 Luther, Martin, reformator 77, 79, 81, 83
 Lüdeke, Johan Anton August, teol. dr, samlare 181
 Lydert Henriksson, se Reuter
 Löfgren, Jonas Eliel, advokat, utrikesmin. 202
 Löwenhielm, Gustaf Carl Fredrik, greve, envoyé, general 186
 Magnus Ladulås, konung av Sverige 211
 Magnus, hertig av Östergötland 60, 120, 143, 144

- Magnus Byskalle, finländsk frälseman 211
- Haraldsson, utvald biskop i Skara 98, 99
- Håkansson 89
- Karlsson, se Lejonbalk
- Malin, g. m. l. Hans Larsson, 2. Harald Persson 113
- g. m. Nils Mauritzson 136
- (Magdalena) Eriksdotter, se Gyllenstierna af Lundholm
- Hemmingsdotter, g. l. m. Inge Ingevalsson, 2. m. Henrik Larsson 152
- Larsdotter, g. m. Henrik Larsson 152
- Mankell, Julius, kapten, krigshistoriker, politiker 192
- Mannerheim, Carl Gustaf Emil, frih., marskalk av Finland 198
- Margareta, g. m. Hemming Jonsson 133
- i Dalkarby, g. m. Magnus Byskalle 211
- Andersdotter, g. m. Peder Månsson Uter 172
- Maria Elisabeth, hertiginnas av Östergötland 162
- Maria Olofsdotter 75
- Marks von Württemberg, Erik Teodor, frih., utrikesmin. 196
- Martin, Elias, målare, grafiker 204
- Martinus Olai Gestricius, kyrkoh. 173—175
- Masenbach, Hans von, ståthåll. 62
- Mats (Matts) Jönsson, kämnär i Norrköping 164
- Jöransson 157
- Kättilmundsson, drots 88
- Månsson, fogde 65
- Maximilian, tysk-romersk kejsare 77
- Mellin, Samuel Gustaf, konsistorienotarie 212
- Michel (Mickel), präst (1520) 100
- Henriksson, bergverksfaktor 150
- Michel Månsson, rådman i Norrköping 127
- Persson, fogde 138
- Mirandola, italiensk greve 80, 81
- Pico de, italiensk greve 80
- Moritz, kurfurste av Sachsen 79
- Mornay, Charles de, greve, franskt sändebud 187
- Munck, Adolf Fredrik, greve, president 182
- Munthe, Carl Christopher, kammarråtsråd 187
- Carl Henrik, kammarråtsråd 187, 188
- Henrik, hovråtsråd 187, 188
- Måns bältare, rådman i Norrköping 127
- Andersson, kvarnarrendator 130
- Johansson, se Natt och Dag
- Månsson, borgare i Norrköping 153, 154
- Svensson (Bröms), borgmäst. i Norrköping 128, 133, 141, 142, 149, 151, 152, 155—170
- Tordsson, rådman i Norrköping 127, 137, 140
- Mårta Jakobsdotter, g. m. Joen i Tolg 87
- Knutsdotter, g. Stråle 69
- Mörner, Carl Birger, greve, förf. 215, 216
- Nagel, öv.löjtnant i fransk tjänst 211
- (Natt och Dag), Erik Månsson, riddare 92
- (—) Måns Johansson, riddare, riksråd, lagman 92
- (—) Nils Månsson 92
- Nerman, Ture, förf. 199
- Niels Jacobsen 214
- Nikander, Gabriel, finländsk prof. 215
- Nils guldsmed 55, 58
- Bengtsson, handelsman i Norrköping 156—158
- Grelsson, fogde i Norrköping 112—119, 122, 123, 125, 127, 139
- Nils Hansson, se Bagghufvud
- Hansson, se Ulfsköld
- Hemmingsson, borgare i Norrköping 133
- Jakobsson i Dädesjö 87
- Jonsson, fogde 163
- Jönsson, se Halvhjort
- Jöransson, rådman i Norrköping 127
- Kettilsson, se Vasa
- Magnusson 84
- Mauritzson, rådman i Norrköping 127, 135—137, 164
- Månsson (Durell), borgmäst. i Norrköping 153, 154, 156, 159, 165, 167, 168
- Månsson, se Natt och Dag
- Nilsson till Järna 54, 55, 59, 69, 72
- Nilsson, Sven, prof., zoolog, arkeolog 213
- Norberg, Jonas Adolf, modellör 209
- Nordenskiöld, Nils Adolf Erik, frih., prof., upp-
täcktsresande 213
- Nordström, Elsa Margareta, förste arkivarie 216
- Norman, Georg, superintendent 77
- Odelberg, Carl Viktor Wilhelm, överbibliotekarie 216
- Offuerdich, Hans, köpman i Lübeck 148
- Ohlson, Johan, ingenjör, fabrikör 188, 189
- Torsten, civilingenjör 188
- Olavus (Olaus) Petri, reformator 102
- skolmäst, 171, 174—176
- Petri Medelpadius, domprost 171—176
- Olin, Gustav, hovråtsråd 215
- Ollman, släkt 214
- Olof Claesson, sekr. 75, 76
- Henriksson, rådman i Norrköping 127
- Jakobsson, frälseman 87
- Jonsson (Jönsson), rådman i Norrköping 127, 170

- Olof Jonsson (Jönsson) II, borgmäst. i Norrköping 128, 170
 — Knutsson, rådman i Norrköping 127
 — Larsson, borgmäst. i Norrköping 151, 152
 — Larsson II, borgmäst. i Norrköping 128, 152
 — Nilsson, rådman i Norrköping 127
 — Olofsson 75, 76
 — Olsson, borgmäst. i Norrköping 170
 Olsson, Olof, brukspatron 209
 — Per, konsul 203
 Örm Folkesson, se Gumsehuvud
 Oscar I, konung av Sverige och Norge 186
 Oscar II, konung av Sverige (och Norge) 189—194, 204, 210
 Oscar Carl August, prins Bernadotte 190
 Osmund, missionär, biskop 212
 Oxenstierna, ätt 206, 209
 — (af Eka och Lindö), Bengt Bengtsson, frih., riksråd 206
 — (af Korsholm och Wasa), Bengt, greve, riksråd, kanslipres. 210
 — (af Södermöre), Axel, greve, rikskansler 141, 151, 160, 163, 165, 170 (oxhuvud), Erik Nilsson, fogde 87
 (—) Jakob Nilsson, kyrkoh. i Dädesjö 87
 Palm, August, skräddarmäst., red. 192
 Palme, Hanna Maria, f. Born 210
 Palmerston, Henry John Temple, viscount, engelsk statsman 205
 Palmstedt, Carl, prof. 213
 Pasch, Lorens, d. ä., målare 178
 Pasteur, Louis, fransk naturforskare 200
 Patkul, Johan Reinhold, frih., gen.major 211, 212
 Pechlin, Carl Fredrik, frih., gen.major, politiker 183, 184
 Pentz, Adam Henrik, ryttmäst., hovmarskalk 162, 163
 Per (Peder, Petter), kaplan i Ödetofta 87
 — Andersson, fogde 143
 — Anundsson i Norrköping 140
 — Clausson, borgmäst. i Norrköping 127, 132, 146
 — Gudmundsson, se Strömberg
 — Gudmundsson, borgare i Norrköping 168
 — Hemmingsson, borgare i Norrköping 133
 — Håkansson, kyrkoh. i Dädesjö 86, 87
 — Ingevalsson, drabant 132
 — Jakobsson Sunnanväder, kansler 100
 — Jespersson, fogde 157
 — Jonsson Danske, fogde i Norrköping 113
 — Jönsson i Hedenstorp, se Ulfsköld
 — Jönsson i Rönnäs, se Halvhjort
 — Larsson, borgmäst. i Nyköping 215
 — Larsson, fogde i Norrköping 112, 113
 — Månsson, rådman i Norrköping 127
 — Nilsson, se Jacobsköld
 — Pedersson († före 1591) 87
 — Svensson till Tjuvestad, fogde 138
 — Wastesson, rådman i Norrköping 128
 Petrus, kyrkoh. i Österlövsta 173
 Peutinger, augsburgsk släkt 77, 78
 — Konrad, d. ä., stads-skriv. i Augsburg 77
 Pineus, Conrad Martin, dis-paschör 202
 Piper, Christina, f. Törn-flycht 203
 — Sophie (Eva Sofia), f. von Fersen 210
 Pipping, Fredrik Wilhelm, finländsk prof., bibliotekarie 181
 Polhem, Christopher, kommerseråd 209
 Pommerening, Anders, tull-när i Norrköping 119, 148, 159, 160
 Posse, ätt 207
 — Knut, riddare, riksråd 92
 Printzsköld, Otto Hack Roland, riksmarskalk 205
 Puke, ätt 86
 — Ragvald, riddare 86
 Purkyně, Johannes Ev., tjeckisk läkare 213
 Pyhy, Konrad von, kansler 77—83
 Påvel Elfsson, stallmäst. 63
 Qvanten, Emil von, bibliotekarie, skald 211
 Ramborg Jönsdotter, g. m. l. Erik Anundsson, 2. Hans von Brunnsvik 140, 163
 Ramel, Hans, frih., gods-herre, överste 203
 — Sten Gustaf Fredrik Troil, frih., utrikesmin. 196, 198
 Rappe, Christopher Johan, frih., landsh. 181
 Rask, Nils, sekr. 119
 Rasmus Ludvigsson, genealog 85
 Retzius, Anders Adolf, med. prof. 213
 Reuter, Carl Henriksson, överste 125
 — (af Skälboö), Anna, g. Reuter af Skälboö 125
 — Lydert Henriksson, överste 125
 Reynaud, Armand, fransk korrespondent åt Karl XIV Johan 186
 Ribbing, Adolf Ludvig, greve, kapten 183
 — Lindorm, riksråd, stath. 141, 149
 — Olof, överste 216
 — Seved, med. prof. 209
 — Sven, hovråd 164, 165
 Rising, släkt 147
 Rogberg, Carl Georg, prof., kyrkoh. 207
 Rosenhane, Schering, frih., riksråd, överstath. 136, 164

- Ross, Samuel Nilsson, överste 52, 54—73
 Rudbeck, Olaus, med. prof. 213
 Rudberg, August Emanuel, byggmäst. 214
 — Fredrik, prof., fysiker 213
 Runestam, Lucie, f. Söderblom 207
 Ryning, Kristina Eriksdotter, g. 1. Peder Larsson, 2. Fitinghoff 214
 Rösia, Johan 85
 Sabancorus, Nicolaus, fil. mag. 74—76
 Sack, Johan Gabriel, frih., kansliråd 91
 Salthenius, Daniel, tysk prof. 209
 Saltykov, Michael, rysk ståth. 70
 Samuel Nilsson, se Ross
 Sara Joensdotter, g. m. Erik i Berg 87
 Sauer, Carl Fredrik Ferdinand, fältskär 213
 — Gotlob Adam, fältskär 213
 Schedin, Gustaf, bruksbokhållare 180
 Scheel, Albrecht, dansk hovman 63
 Scheele, Carl Wilhelm, apotekare, kemist 213
 Scheffel, Johan Henrik, porträttmålare 178
 Scheffer, Carl Fredrik, greve, riksråd 179
 — Carl Gunnar Ulrik, statsheraldiker 55
 — Ulrik, greve, kanslipresident, 210
 Scherembek, tysk ätt 84
 Scholander, Fredrik Wilhelm, arkitekt, förf. 209
 Schuldheis, August Emanuel, kammakare 214
 Schück, Johan Henrik Emil, prof., litteraturhistoriker 179
 Seberg, Carl Albert Joakim, ingenjör, publicist 193
 Segerstedt, Torgny, d. ä., prof., publicist 199
 Sergel, Johan Tobias, bildhuggare 178
 Sessman, Christoffer, handelsman i Riga 158
 Sheldon, släkt 215
 Sigismund, konung av Sverige och Polen 57, 61, 62, 65, 68, 70, 118, 119, 120, 125, 139
 Sigrid Johansdotter, g. m. Peder Håkansson 86
 — Tordsdotter, g. m. Jon Mauritzson 135, 137
 Silfverstolpe, ätt 209
 Silwer, Anders, fältskär 213
 Siöblad, Mauritz 169
 Siösteen, Bengt Gustaf Jonsson, red., förf. 210
 Sjöberg, Birger, förf., tonsättare 201
 — Gustav Adolf Magnus, byrådir. 172
 Skarstedt, Sigfrid Adalvard, just.råd 196
 Skräddare, finländsk släkt 211
 Sluk, finländsk släkt 211
 Somme, släkt 85
 — Abraham Svensson 85
 — Sven, väpn. 85
 Sparre (af Rossvik), Erik Larsson, riksråd 214
 — Lars Siggesson, d. y., riddare, riksråd, riksmarsk 99
 — (af Sundby), Axel Wrede, greve, gen.majör, överståth. 209
 (sparre över stjärna), Arvid Jönsson, häradsh. 214
 Staaff, Karl Albert, statsmin. 194, 196, 197
 Staffan Jonsson (Jönsson), borgmäst. i Norrköping 127, 155, 163
 — Svensson, gårdsskriv. 141, 159
 Stake, Hans, hovmarskalk 169
 Stechau, Balthasar von, tyskt hertigligt råd 78
 (Stenbock), Gustaf Olofsson, frih., riksmarsk 131, 214
 Stiernhielm, Georg, krigsråd, skald 213
 (Stiernsköld), Jöran Clas-son, riksråd 215
 Stiernstedt, Marika (Maria Alexandra Sofia), g. 1. Cederström, 2. Nordström, förf:na 202
 Stjernsvärd, Carl Georg, major, lanthushållare 203
 Stockenström, von, ätt 133, 151
 Stolpe, Per, amiral, ståth. 61
 Strahlenheim, Henning von, frih., gen.guv. i Zweibrücken 212
 Strindberg, Johan August, förf. 216
 Stryk, finländsk släkt 211
 Stråle, Erik 69
 — af Sjöared, ätt 59
 Strömberg, Peder Gudmundsson, borgmäst. i Jönköping 156, 167
 Sture (gumsehuvud), ätt 85
 — (tre sjöblad), Sten, d. ä., riksföreståndare 210
 — (Natt och Dag), Sten, d. y., riksföreståndare 90
 (—) Svante Nilsson, riksföreståndare 90
 Sturla Tordsson, isländsk storman 89
 (Stålar), Arvid Eriksson, ståth. 65, 67
 Svante Nilsson, se Sture
 Swartz, Carl Johan Gustaf, statsmin. 197, 198
 Sven Andersson, häradsh., fogde i Norrköping 113, 124
 — Gunnarsson, betjänt 157
 — Nilsson, klädesskriv. i Stockholm 113
 Sveno Petri, kyrkoh. i Köping 175
 Sydow, Christian Fredrik Carl Hjalmar von, disponent, riksdagsman 177
 Sylwan, Otto, prof., litteraturhistoriker 179
 Söderblom, Nathan (Lars Olof Jonathan), ärkebiskop 207
 Teit, Jakob, sekr. 75
 Tessin, Carl Gustaf, greve, kanslipres. 179
 Thordeman, Johan Viktor, kontraktsprost 207
 Thorild, Thomas, skald 204
 Thott, Knud, danskt geheimeråd 203
 Thyrsstedt, Carl, konstnär 209

Särskilt personregister till s. 1—47.

15—593720. *Personhistorisk tidskrift* 1960

- Tingsten, Lars Herman, general 197
(tjurhuvud), Abraham Brodersson, dansk riddare, riksråd 85
Tore Anundsson i Norrköping 140
Torkel Pedersson, kyrkoh. i Dädesjö 87
Torlak, lagman 89
Torvard Torarinsson 89
Triewald, Mårten, kapten mekanikus 181
Trip, Adrian, holländsk affärsman 178
Trolle, Erik Birger, utrikesmin., riksmarskalk 197, 198
— Ture, riddare, riksråd 92
Trygger, Ernst, just.råd, statsmin. 197
Tyrgils Knutsson, marsk 88, 89
Töres Månsson, rådman i Norrköping 127, 134, 156, 158, 160
Törner Andersson, vadstenamunk 211
Törnflycht, Christina Margareta Augusta, g. Wrede-Sparre 209

Udbye, Anders, snickarmäst. 209
Ulfeldt, Corfitz, greve, dansk rikshovmäst. 203
Ulfsköld, ätt, genealogi 90, 92
(—) Anna Hansdotter 93
(—) Bengt Nilsson, kapten 93
(—) Britta Nilsson, g. Ållonsköld 91
— Brynte Nilsson, kornett 94
(—) Hans Bengtsson, löjtnant 93
(—) Hans Jönsson 91, 92
(—) Jöns Erlandsson i Hedenstorp 93
(—) Jöns Hansson 91
(—) Jöns Persson 91, 92
(—) Nils Hansson 91
(—) Peder Jönsson i Hedenstorp 93
Ulfspärre (af Broxvik), Erik Jöransson, stath. 145, 163
Ulfspärre Hans Eriksson, riksråd 62
Ulvunda-ätten 84
Unwirt, Katarina, g. m. Konrad von Pyhy 78—80
Uthoff, Johan, köpman 126, 133, 142, 145, 156—161, 164, 169
Utter, Peder Månsson, genealog 172

Wackerbart, Frans Henrik, kammarjunkare 59, 72
Wager, Laurentius Svenonis, student 76
Wahlberg, Pehr Fredrik, prof., botanist 213
Wahrendorff, släkt 207
Valborg, g. m. Hans von Brunnsvik 162
Valdemar Birgersson, konung av Sverige 211
Wall, Axel Rudolf Mauritz, red. 193
Wallenberg, Gustaf Oscar, envoyé 198
— Marcus, vice härads-hövd., bankdir. 197
Wallström, August Wilhelm, stadsingenjör 214
Walmstedt, Lars Peter, prof., kemist 213
Warburg, Karl Johan, prof., litteraturhistoriker 179
(Vasa), Nils Kettlilsson, väpnare, häradsh. 84
(—) Kristiern Nilsson, riddare, riksråd, drots 84
Wattrang, ätt 207
Wegelin, släkt 214
Weiden, Mattias von der 178
Weinberg, Bengt, industriman 209
Werden, Hans von, borggreve i Danzig 80, 81
Vergennes, Charles Gravier, greve de, fransk ambassadör 211
Westergren, Georg Edvard, läkare 215
Westman, Carl Gustaf, statsråd, prof. 197, 198
Westring, Hjalmar Georg, pres. 196

Wetterstedt, Gustaf af, greve, utrikesmin. 186
Wicksell, Johan Gustaf Knut, prof., national-ekonom 200
Wigelius, Alma Dagmar Carolina, f. Janse 202
— Nils Thorsten, bruksdisponent 202
de Wijk, Wellam, bruksägare 143
Wingård, Carl Fredrik af, ärkebiskop 214
Winss, Dietrich, handelsman 158
Wirsén, Gustaf Fredrik, greve, statsråd 186
Wittenberg, Hans, assessor 64, 65
Wittenström, Carl Gustaf, ingenjör 209
Vogt, Benjamin, norsk statsråd 196
Voionmaa, Kaarle Väinö, finländsk prof. 211
Wrede, Fabian, greve, pres. 211
— (af Elimä), Rabbe Axel, frih., finländsk senator 211
Wulffuerstierna, se Ulf-sköld
Vult von Steijern, Julius Fredrik Vilhelm, red. 193, 194
Västgöte, Lasse, stath. 60

Zethräus, Fredrik, bankir 194
Zetterström, Carl, tit. med. prof. 213
Zettervall, Helgo Nikolaus, överintendent 192
Zobor, Max Adam, greve, kejsarlig kammarherre, gen.adjutant 212
Zweigbergk, Otto Ferdinand von, huvudred. 194

Åkerman, släkt 176
(Ållonsköld), Lars Joensson, fogde 91

Österberg, Gustaf, färgare 209
Östring, finländsk släkt 210

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

FEMTIOÅTTONDE ÅRGÅNGEN

1960

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BERTIL BROOMÉ

STOCKHOLM 1960—1961

KUNGL. BOKTRYCKERIET, P. A. NORSTEDT & SÖNER

613510

UTGIVEN MED ANSLAG
FRÅN STATENS HUMANISTISKA
FORSKNINGSRÅD

INNEHÅLL

	Sid.
Skåne-slåkten Widell. Genealogiska och biografiska anteckningar. Av LEIF LJUNGBERG	1— 51
Samuel Nilsson Ross till Hässlö. En identifieringsundersökning med ett svärd som utgångspunkt. Av CARL FÄGERSKJÖLD	52— 73
Juris professor Benedictus Olai Crusius' härkomst. Av YRJÖ BLOMSTEDT	74— 76
Konrad von Pyhys föregående. Av GOTTFRID CARLSSON	77— 83
Kunde man under medeltiden upptaga vapen från sin hustrus släkt? Av HANS GILLINGSTAM	84— 87
Den isländska annalnotisen om Tyrgils Knutssons äktenskap med sveakonungens dotter. Av A. FILIP LILJEHOLM †	88— 89
Ätten Ulfskölds ursprung. Av HANS GILLINGSTAM	90— 94
Osmo Durchman in memoriam. Av BENGT HILDEBRAND	95— 96
Prosterier, pastorat och kyrkoherdar i Uppsala stift år 1527. Av SVEN KJÖLLERSTRÖM	97—110
Fogdar och borgmästare i Norrköping 1567—1618. Av BJÖRN HELMFRID	111—170
Olaus Petri Medelpadius. Av GUSTAF BRYNNEL	171—176
Recensioner	177—216
Medeltida kulturhistoria. Av HANS GILLINGSTAM	177
Från 1600-talets Norrköping. Av BERTIL BROOMÉ	177—178
Olof von Dalin. Av SVEN-G. HAVERLING	178—179
Johan Gezelius i Lima. Av BERTIL BROOMÉ	180
Gustaf Schedins visa. Av BERTIL BROOMÉ	180
Johan Alnanders boktryckerihistoria. Av BERTIL BROOMÉ	180—181
Christopher Johan Rappes brevväxling. Av BERTIL BROOMÉ	181
Pehr Kalms amerikanska resa.	181
Gustav III. Av SVEN-G. HAVERLING	182
Sammansvärjningen mot Gustav III. Av TORGNY HÖJER	182—184
Georg Adlersparre. Av BERTIL BROOMÉ	184—185
Carl XIV Johan. Av NILS F. HOLM	185—187
Ur Svenska akademiens arkiv. Av BERTIL BROOMÉ	187
Jenny Lind och sångens Beateberg. Av TORGNY HÖJER	187—188
Johan Ohlsson. Av BERTIL BROOMÉ	188—189
Oscar II:s memoarer. Av ÅKE KROMNOW	189—193
Dagens Nyheters historia. Av BERTIL BROOMÉ	193—194
Johannes Hellners minnen och dagböcker. Av ÅKE KROMNOW	194—199
Israel Holmgren. Av PER SANDBERG	199—200
Lilla Paris' undergång. Av TORGNY HÖJER	201—202
Mia Leche-Löfgrens memoarer. Av WILHELM ODELBORG	202—203
Skånska slott och deras herrar. Av BERTIL BROOMÉ	203—204
Svenskt och brittiskt. Av BERTIL BROOMÉ	204—205
Roslagslitteratur. Av HANS GILLINGSTAM	205—206
Stenkol och lera. Av SVEN-G. HAVERLING	206
Åkers styckebruk. Av BERTIL BROOMÉ	206—207
Minnen från prästhem i ärkestiftet. Av BERTIL BROOMÉ	207

	Sid.
Teologie doktorer vid Lunds universitet 1910—1960. Av BERTIL BROOMÉ	207
Urkundspublikationer. Av BERTIL BROOMÉ	207—208
Tidskriftsöversikt	208—216
Meddelande angående Personhistoriska samfundet	216
Förkortningslista	216
Personregister	217—226

Medlemsavgiften i Personhistoriska Samfundet är kr. 15: — pr år
+ 70 öre för porto och uttages som postförskott för Personhistorisk
Tidskrift. Önskan om inträde anmäles till Samfundets sekre-
terare, krigsarkivarien BERTIL BROOMÉ, Krigsarkivet, Stockholm 80.
Bokhandelspris för löpande årgång är kr. 18: —